

Utlåtande 2018:28 Rotel II (Dnr 2017/001867)

Översiktsplan för Stockholm - GodkännandeStockholms stad

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Översiktsplan för Stockholms stad antas enligt utlåtandet.
2. Översiktsplan för Stockholms stad – Promenadstaden (Dnr 311-2636/2009) utgår som styrdokument i och med antagandet av Översiktsplan för Stockholms stad.

Föredragande borgarrådet Jan Valeskog anför följande.

Ärendet

Alla kommuner ska enligt plan- och bygglagen ha en översiktsplan som omfattar hela kommunens yta. Enligt plan- och bygglagen ska en översiktsplan ange inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön.

Översiktsplanen ska ge vägledning för beslut om detaljplanering, planbesked, bygglov och andra tillståndsprövningar. Översiktsplanen är inte juridiskt bindande. Den juridiskt bindande regleringen av markens användning och av bebyggelsen i kommunen sker genom detaljplanen. I vissa fall kan detta också ske genom områdesbestämmelser.

Översiktsplanen har arbetats fram i bred dialog med stadens övriga aktörer och allmänhet. Även marknadsaktörer har bidragit med sin kunskap, särskilt avseende planens genomförandeperspektiv.

Förslaget till ny översiktsplan för Stockholms stad innehåller fem kapitel: Inledning, Mål för stadsbyggandet, Utbyggnadsstrategi och genomförande, Allmänna intressen samt Lokala utvecklingsmöjligheter.

Inledningen beskriver översiktsplanens funktion och förhållandet till andra styrdokument. Här beskrivs också utgångspunkter och utmaningar för planens innehåll, såsom globala utmaningar, den starka befolkningstillväxten, hur Stockholms konkurrenskraft ska vidareutvecklas, klimatutmaningen och socioekonomiska skillnader mellan stadsdelar.

I kapitlet ”Mål för stadsbyggandet” beskrivs fyra stadsbyggnads mål: En växande stad, En sammanhängande stad, God offentlig miljö samt En klimatsmart och tålig stad. Stadsbyggnads målen är avsedda att fungera som stöd i planering och stadsbyggande, och styra mot stadens vision.

Kapitlet ”Utbyggnadsstrategi och genomförande” beskriver hur staden ska prioritera sina insatser för att uppfylla stadsbyggnads målen och för att möta bostadsbehoven på kort och lång sikt. Utbyggnadsstrategin har fyra delar:

- Använd den centrala stadens attraktionskraft
- Rikta satsningar till fokusområden och samband
- Möjliggör värdeskapande kompletteringar
- Tillvarata långsiktigt stadsutvecklingspotential

I kapitlet föreslås följande fyra fokusområden: Farsta, Kista-Järva, Hagsätra-Rågsved och Skärholmen, och kopplade till dessa identifieras ett tiotal prioriterade strategiska samband. Syftet är att skapa genomförandekraft i stadsbyggandet genom att peka ut fokusområden i form av hela stadsdelsområden men också i form av stråk och samband som bättre kopplar samman staden. Till dessa platser föreslås att stadens investeringar och planeringsresurser riktas för att få igång ett mer omfattande bostadsbyggande och stadsutveckling än vad som är möjligt med nuvarande marknadsförutsättningar.

Genomförandet av översiktsplanen ska leda till att möjligheter tillvaratas och att nya värden tillskapas i staden. För att möjliggöra detta behöver stadsbyggandet vara långsiktigt hållbart vilket sker genom bland annat samverkan mellan den fysiska planeringen, en aktiv markpolitik och stadens styrsystem.

I kapitlet ”Allmänna intressen” beskrivs viktiga sakfrågor för stadens fortsatta utveckling och förslag till planeringsinriktningar under rubrikerna: Bostadsförsörjning, En socialt sammanhållen stad, Näringsliv och kompetensförsörjning, Kulturmiljö i en växande stad, Arkitektur och gestaltning, Trafik och mobilitet, Grön och vattennära stad, Kulturliv, idrott och rekreation, Klimat, miljö, hälsa och säkerhet samt Teknisk försörjning.

I det avslutande kapitlet ”Lokala utvecklingsmöjligheter” beskrivs utifrån översiktsplanens stadsbyggnadsmål vilka utvecklingsmöjligheter som finns i stadens 14 stadsdelsnämndsområden. Beskrivningarna utgår från analyser gjorda inom stadsbyggnadsnämndens områdesplanering, samt behov och utvecklingsmöjligheter som identifierats av stadsdelsnämnder och andra nämnder, exempelvis i lokala utvecklingsprogram, idrottsplanering och den samordnade grundskoleplaneringen SAMS. I varje stadsdelsområde redovisas även berörda riksintressen vilka beskrivs i översiktsplanens riksintressebilaga. Även områden där stadsmuseet identifierat att det finns särskilt höga kulturhistoriska värden redovisas.

Till ärendet hör också bilagorna:

- Riksintressen enligt miljöbalken
- Konsekvensbeskrivning
- Särskilt utlåtande
- Remissammanställning, del 1 (Statliga myndigheter, regionala myndigheter och förbund, grannkommuner, kommunala nämnder, råd och bolag)
- Remissammanställning, del 2 (Företag, föreningar, grupper och privatpersoner)

Ett särskilt dokument med Riktlinjer för bostadsförsörjning har tagits fram och behandlats i en egen process. Riktlinjer för bostadsförsörjning antogs av kommunfullmäktige i juni 2017 och utgör underlag för översiktsplanens allmänna intresse om bostadsförsörjning.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret.

Stadsledningskontoret anser att förslaget till ny översiktsplan är väl genomarbetat och brett förankrat, både internt i staden, med externa aktörer, och med stockholmarna.

Mina synpunkter

Stockholm är en fantastisk stad. Vi är många som vill leva och bo i Stockholm. År 2040 förväntas vi vara 1,3 miljoner invånare. Att Stockholm växer är ett kvitto på att vi är en attraktiv stad. Men att Stockholm växer betyder också att vi har ett gemensamt ansvar mot alla som bor här och som flyttar hit. Vi har

också ett ansvar gentemot kommande generationer. För trots att Stockholm växer, så växer vi inte i alla avseenden ihop som en stad. Istället ökar segregationen och stockholmare med olika bakgrund möter varandra alltmer sällan i vardagen. Denna utveckling måste vi tillsammans vända på.

Vi är idag mitt inne i en period av stadsutveckling fullt jämförbar med när malmarna bebyggdes vid sekelskiftet, när spårvagnen drogs ut utanför tullarna och när tunnelbanestaden byggdes. Behovet av fler bostäder, arbetsplatser, skolor, förskolor, kulturlokaler, idrottsytor liksom kommersiell och offentlig service är omfattande. Stockholm har ett mål om att växa med 140 000 bostäder till år 2030 och med delmål om 40 000 nya bostäder till år 2020 och 80 000 till år 2025. Denna utbyggnad innebär stora möjligheter att förbättra staden. Offentliga rum kan stärkas, barriärer i stadsmiljöerna överbryggas, tynande centrum väckas till liv och fler delar av staden erbjuder möjligheter för kultur, idrott och arbete.

Från Ståthållare Flemings rutnätsstad under 1600-talet när gamla stan byggdes till 1800-talet då Lindhagen planerade malmarna och efterkrigstidens generalplan för tunnelbanestaden har Stockholm varit de stora greppens stad. Årsring har lagts till årsring och stadsbyggnadsambitionerna har ofta varit höga. Under 1900-talet byggdes internationellt uppmärksammade stadsdelar såsom Årsta och Vällingby. Från millennieskiftet har vi Hammarby sjöstad som fortfarande lockar internationella besök. Idag pågår byggandet av Norra Djurgårdsstaden som ska bli ett nytt föredöme för hållbar stadsutveckling.

Stockholm kommer liksom tidigare fortsätta växa genom stora stadsutvecklingsprojekt. Men vi står också inför en ny utmaning. Idag bygger vi en stad i befintliga områden. Det ställer stora krav på hänsyn och känsla för de kvaliteter och värden som redan finns i Stockholms stadsdelar. Liksom en dialog och förankring.

Den översiktsplan som föreligger kommunfullmäktige tar sin utgångspunkt i den växande staden och de utmaningar vi står inför. Stockholms stads översiktsplan ska skapa en riktning för stadens planeringsarbete så att stadsbyggnandet kan bidra till att skapa en bättre stad för alla. Den sociala hållbarheten är en bärande del. Översiktsplanen visar vidare hur staden ska byggas för en minskad klimatpåverkan, så att vi skapar en bättre stad även för framtida generationer.

Höjda ambitioner för bostadsbyggnandet är en av huvudanledningarna till att översiktsplanen behöver uppdateras. I ÖP99 planerades för en årlig utbyggnadstakt om 2000 bostäder per år. I promenadstaden planerades för en årlig utbyggnadstakt om 3000-4000 bostäder. Ambitionen nu är att uppnå en stabil takt om 7000-8000 nya bostäder per år. Det ställer nya krav på planering

och genomförande. Översiktsplanen pekar ut en möjlig bebyggelseutveckling fram till år 2040 och beskriver hur staden ska utvecklas. Stadsutvecklingen utgår från fyra mål:

- En växande stad
- En sammanhängande stad
- God offentlig miljö
- En klimatsmart och tålig stad

Målen utgår från stadens vision och anger hur visionens mål om en stad för alla ska omsättas i den fysiska miljön. Alla stadsutvecklingsprojekt som initieras ska svara upp mot översiktsplanens mål. Utgångspunkten är att Stockholm ska vara en attraktiv storstad där allas rätt till en god stadsmiljö med fungerande kommersiell service och samhällsservice, inbjudande offentliga rum och parker säkras. Stockholm ska bli en mer sammanhängande stad där man naturligt kan röra sig mellan stadsdelarna. Stadsutvecklingen ska sträva efter en rumslig integration. I alla stadsdelar ska det finnas målpunkter och mötesplatser. Stadsmiljön ska byggas både för att klara framtidens förändrade klimat liksom för att bidra till en minskad klimatpåverkan. Framtidens Stockholm ska vara en transporteffektiv stad där gång-, cykel- och kollektivtrafik är attraktiva färd sätt och prioriteras. Stockholm ska bli en tätare stad med alla de fördelar som följer.

Översiktsplanens mål förverkligas genom utbyggnadsstrategin som vilar på fyra ben:

- Använd den centrala stadens attraktionskraft
- Rikta satsningar till fokusområden och samband
- Möjliggör värdeskapande kompletteringar
- Tillvarata långsiktigt stadsutvecklingspotential

I väsentliga delar är denna översiktsplan en fortsättning på framgångsrik stadsutveckling från tidigare översiktsplaner. Stockholm kommer fortsätta att växa genom att omvandla industrimark till nya stadsdelar. Fler av de stadsutvecklingsprojekt som fanns med i ÖP99 är fortfarande kvar att färdigställa. Utvidgningen av den centrala staden över tullarna, som var en bärande del av promenadstaden, fortsätter. I andra avseenden har tidigare översiktsplaners strategier skärpts och bearbetats. I de analyser av promenadstaden som ligger till grund för denna översiktsplan konstateras att både strategin att koppla samman staden och att utveckla tyngdpunkterna inte uppfyllts i tillräcklig grad. Erfarenheterna från projektet Fokus Skärholmen

pekar på vikten av att staden på ett samlat sätt arbetar för att uppnå en omfattande och kvalitativ stadsutveckling. Hela Stockholm kommer växa, och detta måste ske på ett sätt som förbättrar staden. Utbyggnadsstrategins punkt ”att möjliggöra värdeskapande kompletteringar” riktar in sig på just detta.

I översiktsplanen pekas fyra fokusområden ut; Farsta, Kista-Järva, Hagsätra-Rågsved och Skärholmen. Ett fokusområde innebär att staden samlar resurser och investeringar för att kunna höja ambitionsnivån och öka intresset i områden där detta varit svårt. Genom att ta planeringsinitiativet skapar staden förutsättningar för en samlad stadsutveckling. En viktig fråga för översiktsplanens genomförande är hur styrningen av fokusområdena kan utvecklas.

I takt med att staden växer kommer nya fokusområden och samband att behöva initieras. Översiktsplanens markanvändningskarta och de lokala utvecklingsmöjligheterna pekar ut flera områden som på sikt är tänkbara som fokusområden.

En viktig princip bakom dagens stadsutveckling är att staden ska planeras på ett sådant sätt att framtida stadsutveckling möjliggörs. Till exempel ska vi planera områdena vid Bromma flygplats som möjliggör en framtida bebyggelse av området.

Stockholm ska vara en socialt sammanhållen stad. Den segregation som finns i Stockholm idag måste brytas och skillnaderna i människors livschanser utjämnas. Detta är vår största utmaning. De strategiska sociala sambanden utgör en central del i att skapa en mer sammanhängande stad och minska den rumsliga segregationen. En avgörande jämlikhetsfråga är tillgången till goda offentliga rum och stadsqualiteter som närhet till offentlig och kommersiell service, arbetsplatser, liksom idrott och kultur. Det offentliga rummet ska göras attraktivare och tryggare, särskilt krävs satsningar i ytterstaden. Som ett led i detta arbete pekas tio strategiska samband ut i översiktsplanen för en sammanhängande och socialt hållbar stad, i årets budget anges att fem av dessa ska prioriteras i ett första skede.

Översiktsplanens mål är en integrerad och sammanhängande stadsstruktur med färre barriärer. Från promenadstadens stråk planerar vi nu för en kontinuerlig och sammanhängande stadsstruktur. En betydelsefull prioritering för att uppnå detta är möjligheten att på kort och lång sikt omvandla trafikbarriärer till stadsgator. I budget för 2018 pekas Södertäljevägen och Hanstavägen ut som platser där planeringen för urbana stråk ska påbörjas.

Stockholm är inte bara en stad att bo i utan också att arbeta, studera och besöka. Fler arbetsplatser ska tillföras hela staden och city kommer fortsätta att utvecklas. Särskilt viktigt är att tillföra fler arbetsplatser på den södra sidan av

staden, bland annat i Slakthusområdet och kring Globen, Älvsjö och Larsboda. Stadens verksamhetsområden har en viktig funktion och i översiktsplanen pekas ett antal ut som ska bevaras som verksamhetsområden när staden växer.

När Stockholm växer ska nya parker anläggas och den befintliga grönstrukturen utvecklas. Översiktsplanen pekar ut både viktiga regionala och lokala grönsamband att värna och stärka. Detta utgör ett viktigt underlag för den fortsatta stadsplaneringen liksom i utvecklingen av Stockholms grönstruktur. Hur stadens nämnder och bolagsstyrelser ska vidareutveckla parker och naturområden preciseras i riktlinjerna för ett Grönare Stockholm som beslutades av kommunfullmäktige i februari 2017.

Ett tydligare lokalt perspektiv har tillfogats översiktsplanen genom de lokala utvecklingsmöjligheterna. Utifrån stadsbyggnadskontorets områdesplanering har möjliga utvecklingsmöjligheter identifierats. Lokala grönsamband och kopplingar i behov av förstärkning har identifierats. De lokala utvecklingsmöjligheterna innebär en större demokratisk och lokal förankring då samrådet liksom stadsdelsnämndernas synpunkter bättre har kunnat tas tillvara. Utvecklingsmöjligheterna ska dock ses som en beskrivning av en möjlighet. Förutsättningarna kan förändras utan att översiktsplanen ska behöva betraktas som inaktuell. Genom de lokala utvecklingsmöjligheterna identifieras också behovet av idrotts-, skol- och kulturlokaler tidigt. Frågan om utvecklingen i och av stadens villaområden är behandlad i de lokala utvecklingsmöjligheterna men här krävs ytterligare studier och strategier. Stadsbyggnadsnämnden tillsammans med exploateringsnämnden uppdras också i budgeten för år 2018 att utveckla strategier för detta.

Stockholm ska utvecklas med en kvalitativ arkitektur där upplevelsevärden, funktion och teknik går hand i hand mot ett hållbart och mänskligt samhälle. Staden ska utvecklas med respekt för stadens kulturmiljö och stadens befintliga värden. Nya tillägg ska ta avstamp i den befintliga miljön och tillföra kvaliteter till denna. Ny bebyggelse i Stockholm ska ha en arkitektonisk idé. Den årsring vi lämnar efter oss ska vi kunna vara stolta över. Ett viktigt kunskapsunderlag i stadsutvecklingen är byggnadsordningen, i budget för år 2018 uppdras stadsbyggnadsnämnden att uppdatera denna för att anpassa den till dagens behov och utveckling.

Översiktsplanens genomförande kräver en medveten styrning och samverkan där prioriteringar och investeringar verkar för att stärka en positiv stadsutveckling. En medveten investeringspolitik med fokus på värdeskapande investeringar kan ha en stor verkan i att öka den sociala hållbarheten. Genomförande kräver också god samverkan med externa aktörer inom näringsliv, staten, andra kommuner, landstinget och civilsamhället. Inte minst

krävs ett välfungerande och nära samarbete med de marknadsaktörer som bygger i staden. Översiktsplanens tydliga prioriteringar liksom de lokala utvecklingsmöjligheterna ökar möjligheten för marknadens aktörer att delta i arbetet med att bygga ett hållbart Stockholm.

Översiktsplanens genomförande ställer också höga krav på demokratisk förankring. Stadens dialog med medborgarna blir avgörande för att skapa förankring och acceptans för stadsutvecklingen. Jämställdhets- och barnperspektiv ska genomsyra stadens planering och nödvändiga underlag ska tas fram i alla projekt.

Genomförandet ställer stora tekniska krav då ett högt bostadsbyggande också innebär bland annat ökade transporter. Att säkra utrymmesplanering för dessa funktioner kommer fortsatt vara viktigt. I budget pekas behovet av en ökad förutsägbarhet och samordning av stadens investeringsplanering ut som viktig. Bland annat handlar det om ökad hänsyn till behov av ytor för teknisk infrastruktur som exempelvis återvinningscentraler, krossanläggningar, masshanteringsytor och snöupplag, på kort och lång sikt.

I den växande staden är planeringen för en fungerande samhällsservice helt central. Inte minst tillgången på skol- och förskolelokaler. Genom Samordnad grundskoleplanering i Stockholm (SAMS) har staden äntligen fått kontroll på skolplaneringen och investerar nu ikapp behoven. Att skapa utrymme och förutsättningar för skolan är avgörande framtidsfrågor i planeringen. Placeringen av nya skolor kan ha en integrerande funktion, något som är viktigt att ta hänsyn till.

I den goda staden är lokaler för kultur-, idrotts- och föreningsliv avgörande komponenter. Dessa sektors behov ska alltid finnas med som ett viktigt perspektiv i stadsutvecklingen. Befintliga lokaler och anläggningar för kultur och idrottsutövande ska värnas och nya tillkomma i en växande stad.

Det Stockholm vi lämnar efter oss till framtida stockholmare ska vara bättre än den stad vi ärvt. Denna översiktsplan skapar goda förutsättningar för att förverkliga detta och nå visionen om ett Stockholm för alla.

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Översiktsplan för Stockholm
3. Riksintressen enligt miljöbalken
4. Konsekvensbeskrivning
5. Särskilt utlåtande

6. Remissammanställning, del 1 (Statliga myndigheter, regionala myndigheter och förbund, grannkommuner, kommunala nämnder, råd och bolag)
7. Remissammanställning, del 2 (Företag, föreningar, grupper och privatpersoner)

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarråden Anna König Jerlmyr och Cecilia Brinck (båda M) enligt följande.

Vi föreslår att kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Delvis bifalla föredragande borgarråds förslag till beslut
2. Formuleringarna kring en östlig förbindelse och dess nödvändighet för en växande Stockholmsregion ska förstärkas
3. Översiktsplan för Stockholms stad – Promenadstaden (Dnr 311-2636/2009) utgår som styrdokument i och med antagandet av Översiktsplan för Stockholms stad
4. Översiktsplan för Stockholm antas med komplettering av punkten 2 ovan samt i enlighet med vad som anförs nedan:

Stockholm växer snabbare än någonsin och en fortsatt hög byggtakt är nödvändigt för att människor ska kunna bosätta sig i Stockholm och för en bättre tillväxt. För att vi ska kunna fortsätta att utveckla staden krävs alltså kraftfulla mål för bostadsbyggandet, och att vi bygger med blandade upplåtelseformer så att människor ges ökade möjligheter att välja var och hur de vill bo.

När Alliansen presenterade Promenadstaden år 2010 introducerade den en tydlig vision om att utveckla och bygga vidare på de kvaliteter som den täta, trygga och miljövänliga staden ger. De beslut och de byggnader vi bygger idag ska gälla under väldigt många år. Då är det viktigt att vi gör rätt från början, och vi ser att den täta staden har många fördelar. Dels blir staden mer levande om den byggs för korta avstånd med levande bottenvåningar, dels blir den mer klimatsmart. Den täta staden kräver helt enkelt mindre energiåtgång och färre resor.

När Stockholm växer är det viktigt att bygga klokt. Många människor som söker sig till Stockholm föredrar att bo i stadsmiljö, gärna i stenstadens kvartersmiljö. Genom en ökad täthet på lämpliga platser kan också mer av stadens grönska sparas. Framtidens stad måste därför utmana de normer och bestämmelser som tagits fram för att bygga en gles stad. Fortfarande är det lättare att med dagens lagstiftning bygga en 1960-talsstad än en stad som motsvarar våra behov. De gamla idéerna finns kvar som frusen ideologi trots att få står för den öppet. Att bygga en modern och hållbar stad som också värnar grönska och kulturvärden ska vara vägledande för den framtida utvecklingen.

Vi måste bryta med den ohållbara stadsplaneringen från mitten av förra seklet, och som bidragit till dagens segregerade samhälle. I en modern stadsmiljö är boendet sammanlänkat med jobb eller studier, näringsliv och nöjen. Det är olika funktioner i människors liv, men lika viktiga delar i den infrastruktur som ligger till grund för en välfungerande stad.

Skiljelinjen går mellan en planeringssyn som önskar lägga människornas liv till rätta genom totalplanering och offentligt ägande och en syn som ser stadsplaneringen som enkla gemensamma regler i marknadsekonomin. Utgångspunkten måste vara att gator och torg ägs av staden medan byggnader i huvudsak ägs privat. Här har staden med sitt stora markinnehav en viktig roll i markanvisningsskedet och i planprocessen. Mindre fastigheter ger både fler aktörer, också privatpersoner, med spridd ägarbild, ett varierat intryck och en diversifierad arkitektur. Ett gott exempel på denna typ av planering är det pågående projektet i kvarteret Persikan på östra Södermalm. Den blandning av funktioner som kännetecknar den moderna och hållbara staden bidrar också till en levande, trygg och integrerad miljö med tätare stadsrum och kvalitet i parker och torg. Stadens gaturum ska ge förutsättningar för det myllrande stadsliv som förknippas med en storstad som Stockholm. I såväl inner- som ytterstaden ska bottenvåningarna kunna innehålla butiker, kaféer, restauranger, kulturverksamheter och andra serviceinrättningar med kontor och bostäder på de övre våningarna.

Samtidigt får vi inte upprepa misstagen från miljonprogrammet. Arkitekturen behöver bli mer varierad för att undvika monotona och sterila miljöer, och vi måste slå vakt om Stockholms byggnadstradition där äldre värdefull bebyggelse kompletterats med högkvalitativ spännande ny bebyggelse från varje tidsepok. Den klassiska arkitekturen kan med fördel tjäna som föredöme med variation i färg, gestaltning och form. Med balkong mot gata som huvudregel bidrar vi också till att skapa mer trivsamma boendemiljöer och ett tryggare gaturum. Arkitektoniska kvaliteter måste säkerställas tidigt i processen och medborgare bör i högre utsträckning få säga sitt vad det gäller gestaltungsfrågor. Därmed kan staden utvecklas beaktande av de kulturhistoriska värdena och behovet av förnyelse. Gammal industrimark i centrala lägen kan omvandlas till attraktiva stadsdelar som binder samman staden.

En annan konfliktlinje gäller de fysiska gränserna mellan det som är gemensamt och det som är enskilt. Ju tydligare gränser, desto bättre fungerar stadslivet. Exempelvis ger slutna kvarter tydliga gaturum och välanvända gårdar. Öppna bebyggelsemönster där det är otydligt var gränsen går mellan privat och offentligt ger ofta resultatet att ingen använder gårdarna; de uppfattas för privata av allmänheten och för allmänna av de närboende.

Stockholmsregionen har utrymme både för stadsbebyggelse och mer småskaliga områden. Gemensamt är att de miljöer som skapas ska vara attraktiva, genomtänkta och välkomna samspel mellan människor. Det behöver inte byggas stad överallt, men i de kommuner och områden där det görs ska det byggas en god stadsmiljö. Hela Stockholms län är också en sammanlänkad region för arbets- och bostadsmarknaden. Därför är det också viktigt hur infrastrukturen mellan de olika bostäder som byggs och de arbetsplatser som finns i regionen ser ut.

Vi vill att stadens bortglömda rum utvecklas med nya och tillgängliga rekreatiionsytor som blir till gagn för såväl stockholmarna som stadens publika gestaltning, värden som är omistliga. Mer resurser kan komma att behöva läggas på att utveckla befintliga, och skapa nya, gröna värden när Stockholm växer. I detta avseende bör även fler möjligheter till överdäckningar av vägar ses över. Båda dessa gröna och urbana åtgärder skulle rimligen få mycket önskvärda effekter på möjligheten att välja bort bilen när alternativa förbindelser bättre knyter samman de växande stadsdelarna med varandra.

Att knyta samman stadsdelar med varandra måste vara ett av de viktigaste målen med stadsutvecklingen och bostadsbyggandet. Barriärer mellan stadsdelar kan bestå av både vägar, järnvägar och grönområden. Vad som kan se grönt och trivsamt ut på en karta kan i verkligheten skapa barriärer och otrygghet. Att bygga i vissa delar av ett grönområde kan i vissa fall göra att stadsdelar binds samman och att människor till fots eller cykel kan röra sig emellan utan att känna otrygghet. Detta kan i sin tur leda till att flöden skapas som gynnar social hållbarhet och ökar integrationen. Gaturummet ska ge utrymme för flanerande stockholmare. Kollektivtrafik, cykel och gång ska prioriteras både av miljö- och framkomlighetsskäl. I en tät stad med en livfull stadsmiljö anpassad för människorna som vistas där är det av största vikt att bilarna samsas med övriga trafikslag. Vi har respekt för att många är beroende av bil och att trafik kan bidra till stadens liv och puls, men det ska alltid finnas attraktiva alternativ. Vi måste se till att en östlig förbindelse snart kommer på plats, så att Stockholm får den nödvändiga ringleden. Det skulle också möjliggöra en tunnelförläggning av den del av Centralbron som hanterar biltrafiken, så att vi kan öppna upp Riddarholmskanalen och skapa ett attraktivt city med människorna i fokus.

Ett livskraftigt kultur- och nöjesliv är en viktig del i att skapa den dynamik som behövs för att nya stadsdelar ska etablera sig och växa ihop med andra delar av staden. Promenadstadens täta form ger ett gatuliv som skapar förutsättningar för nya kulturverksamheter att etablera sig och kunna växa. I en stad som byggs för större närhet är också förutsättningarna för en attraktiv kollektivtrafik gynnsamma.

Mångfalden är en del av storstaden, därför bör stadens alla delar präglas av en egen identitet och särprägel. Således måste det finnas en god blandning av olika upplåtelseformer och en variation inom bebyggelsen. Stadsplaneringen bör bidra till en bättre integration och en större trygghet i staden genom att länka samman olika stadsdelar, samtidigt som grönområden ska utvecklas så att fler stockholmare kan njuta av dem och nya parker ska skapas.

Vi ser att styrkan i Stockholms arbetsmarknad är bredden och mångfalden: små, medelstora och stora företag, forskare, entreprenörer, kreatörer och ingenjörer. Det ska vara enkelt att byta mellan olika arbeten och mellan arbete, utbildning och företagande. Stockholm behöver fler arbetsplatser. Nya jobb och företag behöver växa fram i hela staden. När vi planerar för ett växande Stockholm är det i högsta grad väsentligt att samtidigt skapa fler arbetsplatser. Detta är särskilt prioriterat där det idag råder ett underskott av arbetsplatser, i synnerhet i Söderort. Sett till staden som helhet måste det i den fysiska planeringen även ingå att värna företagsområden, och i det fall

något av dessa behöver tas i anspråk bör nya platser pekats ut i dialog med berörda företag. Ur ett företagsperspektiv är inte minst hyresrätten som initial boendeform en viktig fråga för många. Bland annat vittnar start-ups och andra växande företag som vill etablera sig i Stockholmsregionen om hur bostadsbristen gör det svårt för dem att expandera. Det som primärt efterfrågas är små hyresrätter för nyanställda som efter några år i företaget sedan avser köpa ett boende. Även kollektivboenden är något som efterfrågas. Större bostadsutvecklingsprojekt bör även innefatta en andel ägarlägenheter, för att erbjuda företag och deras anställda fler alternativ. En annan väsentlig del i detta handlar om tillgången till lokaler med rimliga hyresnivåer så att små och nya företag ges rätt förutsättningar att anställa och växa.

För att klara den utvecklingen behöver Stockholm planeras för framtiden och lära av de misstag som begåtts tidigare. Vi bejakar och eftersträvar en utveckling av Stockholm med nya funktionsblandade stadsdelar där bostäder, verksamheter och olika trafikslag samsas. För att skapa så högkvalitativa stadsdelar som möjligt är det viktigt med en stadsmässig bebyggelse och att våga pröva den täta kvarterstaden även utanför innerstadens krans. Stockholm har inte råd med en gles bebyggelse i kollektivtrafiknära lägen eftersom behovet av bostäder är akut.

Stockholm är känt för sina gröna och blå värden. I stadsplaneringen ska det vara självklart att verka för ekologiska värden, att bygga klimatsmart och till en rimlig slutkostnad för de boende. Ett större invånarantal ökar trycket på stadens parker, grönområden och vattenspeglar. Därför är det viktigt att peka ut strategiskt viktiga naturområden och att hantera bebyggelse vid och på vatten varsamt. Stadens parker ska utvecklas med nya metoder för planering av grönområden. Nya parker och träd ska anläggas som en naturlig del av stadsutvecklingsområden. Befintliga parkers stora värde tillsammans med andra rekreationsytor ska bevaras.

Grönskan och vattnet ska utnyttjas för att förbättra stadsklimatet och mildra konsekvenserna

av klimatförändringar. Särskilt i tätbebyggda stadsdelar är det viktigt att minska andelen hårdgjorda ytor och öka mängden grönska med fler träd, pocket-parker, planteringar och gröna tak. Genom att använda stadens taklandskap på ett bättre och mer effektivt sätt än vi många gånger gör idag får vi åtminstone mervärden på tre olika sätt. Taklandskapen och kvarterens gestaltning blir mer intressanta och dynamiska, vi får sammantaget mer plats för socialt umgänge och för barnen att leka på samtidigt som vi får plats för mer grönska i staden, och vi får ökade möjligheter till närproducerade råvaror. Detta förhållningssätt är framförallt eftersträvansvärt i de tätastadsmiljöerna såsom city.

Vi tar fasta på att stockholmarna värdesätter kombinationen av en tät levande stad och grönområden av hög kvalitet. City lider än idag av de storskaliga trafiklösningarna som genomfördes i modernismens namn under mitten av förra seklet. Dåtidens omfattande rivningar och betongkultur med brutala trafikleder mitt i city har skapat sår i staden. Betong och motorväg dominerar istället för Stockholms vattenlinje som skulle kunna framträda. Därför föreslår vi att den del av Centralbron som hanterar

biltrafiken läggs ned i en tunnel, vilket skulle skapa ytor för nya bostäder längs Klara Strand frigörs och att Riddarholmskanalen åter kan öppnas upp.

Fler bostäder är en förutsättning för en fortsatt stark utveckling av Stockholm. Ett fortsatt högt bostadsbyggande måste vara en av stadens främsta prioriterade uppgifter. Stockholm kommer i framtiden behöva växa också vertikalt snarare än horisontellt på grund av stigande efterfrågan på kontorslokaler från nya och expanderande företag, framförallt start-ups och kreativa näringar, och ännu större tryck på bostäder som drivs av befolkningstillväxt och ökade fastighetsvärden. Höga byggnader bör därför uppmuntras av staden i "möjlighetsområden", särskilt om de är arkitektoniskt tilltalande. Exempel på sådana fördelaktiga områden är Loudden och Kista. Men för att vi ska klara av detta krävs att vi är fler som hjälps i planprocessen. De stora byggherrarna har egen kompetens och personal när det handlar om att arbeta med detaljplaner. Genom att tillåta byggherrar att själva ta fram detaljplaner, utifrån stadens översiktsplan och vision, skulle betydligt fler bostäder kunna planläggas snabbare. Dessa detaljplaner bör sedan i möjligaste mån delas på olika byggherrar, något vi vet att de större aktörerna också vill göra. En annan fördel med detta är att det ger stadens handläggare möjlighet att lägga mer fokus på områdesplaneringen, snarare än på enskilda detaljplaner.

Stockholm lider inte brist på mark att bygga på, däremot behöver mer av marken planläggas snabbare än idag för att möta det stora behov av bostäder och nödvändiga samhällsfunktioner som finns. Det är politikens och förvaltningarnas uppgift att dra upp riktlinjerna för den övergripande strukturen i staden - det vill säga vilka volymer som ska tillåtas i respektive del av staden samt hur gatunätet och samhällsservice ska se ut. Stadsdelar ska fortsätta att kompletteras och förtätas med mindre bostadsprojekt, men av ännu större vikt är att utvidga områdesplaneringen. Denna ska utgå ifrån principerna i Promenadstaden och möjligheterna för stadens olika stadsdelar som beskrivs i rapporten Bostadspotential i Stockholm. Planeringen kan därför med fördel utgå ifrån stadsbyggnadsnämndens befintliga organisation med planenheter uppdelade utifrån just stadsdelarna.

I grund och botten menar vi dock att Plan- och bygglagen fungerar relativt bra, men under relativt lång tid har vi tenderat att ge markanvisningar till byggherrar med utgångspunkt i vad de vill ha, istället för att planlägga mark utifrån stadens behov. Resultatet blir att översiktsplanens roll förminskas och processerna blir längre då fler detaljplaner överklagas. Istället bör Stockholm planläggas i större omfattning än idag, utifrån översiktsplaner och regionala utvecklingsplaner. Markanvisningar bör även i större utsträckning ske i ett senare skede, om möjligt helst efter att detaljplanen vunnit laga kraft. Detta förfarande skulle medföra en ökad ekonomisk trygghet och robusthet i planprocessen för såväl byggbolagen som staden. Samtidigt är det ett rimligt antagande att mark med lagakraftvunnen detaljplan får ett högre marknadsvärde än motsvarande mark som har en mångårig och kostsam planprocess framför sig.

Reservation anfördes av borgarrådet Lotta Edholm (L) enligt följande.

Vi föreslår att kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Delvis bifalla föredragande borgarråds förslag till beslut.
2. Därutöver anför följande.

Förslaget till en ny Översiktsplan (ÖP) för Stockholm är i huvudsak väl utformat. Mycket av det som nämns i förslaget är frågor som Liberalerna och Alliansen länge drivit. Med det sagt har vi ett antal synpunkter som vi anser att en ny Översiktsplan tydligare borde förhålla sig till.

Liberalerna är ett parti som tar ansvar för ett kraftfullt byggande i Stockholm, och det råder inga tvivel om att vi måste bygga mycket under en lång tid framöver, men om man vill bygga mycket måste man också bygga bra. Risken med att bygga väldigt många bostäder på en gång är nämligen att viktiga projekt slutar på ett stadsbyggnadsmässigt dåligt sätt. Ett exempel på detta är miljonprogrammets byggboom.

Liberalerna anser därför att det är viktigt att Stockholms fortsatta planering sker utefter en områdesplanering. Goda lokala områdesplaner, som noga analyserat det aktuella områdets landskapsmässiga och kulturhistoriska förutsättningar och som på ett strukturerat och inkluderande sätt tagit till sig lokalbefolkningens kunskap om att leva i området, ger rätt förutsättningar för en stadsutveckling som håller i minst hundra år. Områdesplaner är ett annat sätt att planera nybyggnation än de förtätningar som ofta skett utan en genomtänkt strategi i många av våra ytterstadsdelar. De utgör en god grund för att göra större, mindre detaljerade detaljplaner. Den största fördelen med områdesplanerna är att de ger goda förutsättningar för att planera in all samhällsinfrastruktur så som skolor, förskolor, äldreboende och idrottsytor i takt med att staden växer. Detta förutsätter att stadens nämnder och förvaltningar samarbetar på ett genomgripande sätt. Översiktsplanen behöver bli tydligare i vad som är prioriterat i de olika områdena. Till exempel genom att ange hur Arkitektur Stockholm och Stockholms byggnadsordning ska nyttjas i dessa områden. Ett konkret exempel på när ÖP behöver ge vägledning för stadsutvecklingen är i fallet av trädgårdsstädernas av/utveckling -som pågår utan någon genomtänkt strategi.

En attraktiv, spännande och levande stadsmiljö handlar inte om enskilda byggnader, utan om samspelet mellan alla de byggnaderna som tillsammans utgör staden. Stockholm ska växa genom att vi bygger vidare på det som fungerar – det som skapar en tät, levande, grön och attraktiv stad. Innerstadens täta kvartersstruktur ska kompletteras, bland annat med fler bostäder i cityområdet, och tillåtas att växa utanför tullarna. Ytterstaden områden behöver bli tätare och mer funktionsblandade för att därmed förbättra underlaget för kaféer, restauranger, andra kommersiella lokaler, samhällsservice samt utbyggd kollektivtrafik. Genom att bygga nytt med kvarterstrukturer i största möjliga mån, och med en genomtänkt planering kan ytterstaden förtätas på ett sätt som skapar många nya bostäder och arbetsplatser, samtidigt som ytterstadsområdenas karaktär och gröna värden beaktas.

I dag pendlar många från söderort och västerort till Norrort eller city där arbetsplatserna finns. En hållbar stadsutveckling innebär att fler attraktiva arbetsplatser, exempelvis i form av nya kontorsfastigheter, också måste skapas i de områden där sådana saknas samtidigt som det byggs fler bostäder. Ett sådant område skulle kunna vara Gullmarsplan-Globen där utrymme finns för både fler bostäder och arbetsplatser. Stockholms stad måste också fortsätta med att flytta ut förvaltningar och bolag till ytterstaden. En levande och välfungerande stad förutsätter att alla stadsdelar har en bra blandning av bostäder och arbetsplatser. Genom att flytta ut stadens verksamheter minskar lokalkostnaderna och underlaget för service och verksamheter ökar i ytterstadens stadsdelar. Det blir också möjligt att omvandla tomställda kontorslokaler i innerstaden från de olika förvaltningarna till bostäder.

Stadens bostadsbyggande måste också planeras för att möta alla stockholmars olika behov. Stadens utveckling ska därför vägledas av målsättningen om en god blandning av upplåtelseformer i hela staden. Det betyder att staden i områden som domineras av bostadsrätter ska verka för att det byggs fler hyresrätter, och vice versa verka för att det i områden som domineras av hyresrätter byggs fler bostadsrätter. Vi ser en oroande utveckling till mer miljonprogramliknande strukturer, till exempel när Stockholmshus placeras i stora områden, som i Tensta, Östberga, Farsta/Larsboda och Solberga.

Att bygga en tätare stad borgar även för en hållbar stad. Genom att ha sina funktioner samlade kan staden göra ett rikt och varierat utbud tillgängligt för alla. Här finns bra underlag för kollektivtrafik, goda förutsättningar för hög energieffektivitet och dessutom tar man delvis redan använd mark i anspråk när man bygger nytt. När Stockholm växer kommer dock vissa grönområden behöva tas i anspråk för nya bostäder, arbetsplatser, service och infrastruktur. De gröna kilarna är viktiga för naturliv och stadens biologiska mångfald och måste tas i åtanke av översiktsplanen. Samtidigt får de inte hindra ansvarsfull och väl genomtänkt exploatering för nya bostäder nära grönområden. Dagens gröna struktur kommer att förändras, inte minst i ytterstaden. Det ställer höga krav på en genomtänkt planering och att man tar vara på möjligheter att utveckla och förbättra parker och naturområden, så att de kan möta framtidens behov. Stadens naturreservat ska respekteras.

Stadsutvecklingen och planeringen av kollektivtrafik måste vidare samverka i högre grad. När nya stadsutvecklingsområden byggs är det av stor vikt att staden tidigt involverar landstingets trafiknämnd, så att ny kollektivtrafik redan kan finnas på plats när människor flyttar in. Och när vi bygger i redan befintliga bostads- och arbetsområden är det av stor vikt att bebyggelsen, i högsta möjliga mån, lokaliseras till lägen med bra kollektivtrafik. Samarbetet mellan staden och landstinget bör därför både stärkas och utvecklas på detta område.

En tät stad förbättrar även förutsättningarna för den levande staden. En funktionsblandad bebyggelse med bostäder, arbetsplatser, handel och kultur ger en attraktiv stadsmiljö och befolkningstätheten ser till att verksamheterna går runt. Vad det gäller stadsmiljön måste ambitionen vara att skapa attraktiva och varierande

boendemiljöer i hela staden, med närhet till torg, parker, levande gatustråk och samhällsservice.

Stockholm behöver också utvecklas till en mer sammankopplad stad. Idag isoleras framförallt ytterstadsområdena effektivt från varandra av breda trafikleder eller otillgängliga naturområden. Det måste bli enklare att röra sig mellan olika stadsdelar, vi måste därför förbättra framförallt gångstråk, cykelvägar och kollektivtrafikförbindelser mellan stadsdelarna. Fler stadsdelar bör även byggas ihop i syfte att öka tillgängligheten, tryggheten, den sociala integrationen, det naturliga flödet och det ekonomiska utbytet mellan områdena. Exempel på stadsdelar som skulle passa bra för att byggas ihop är Rinkeby och Tensta. När områden växer samman erbjuds även möjligheterna till att skapa nya attraktiva stadsmiljöer och offentliga rum.

Med miljonprogramområdenas sovande struktur och brist på stadsgator följer en känsla av otrygghet när det blir mörkt. En belysningsstrategi måste finnas för att göra miljonprogramområdena mer säkra. Att bygga en tätare stad innebär också att Stockholm blir tryggare. Det är vidare viktigt med ett tydligt jämställdhetsperspektiv i stadens trygghetsarbete, inte minst när det gäller utomhusmiljön. Varken kvinnor eller män ska känna otrygghet eller rädsla för att utsättas för brott. Detta måste beaktas vid utformningen av våra gemensamma miljöer.

Staden behöver också bli bättre på att se till att även sådan infrastruktur som inte utgörs av gator, spår, bostäder, arbetsplatser och kommersiella lokaler byggs ut för att klara av framtida behov. Det rör sig exempelvis om ytor för spontanidrott, idrottshallar, bibliotek, förskolor, skolor, äldre- och LSS-boenden, samt parker. Vi kan inte enbart bygga bostäder, vi måste bygga stad. I dag fungerar inte planeringen av dessa funktioner, översiktsplanen måste därför bli mera konkret i dessa avseenden.

Stockholm är en av världens vackraste städer. Här finns unika värden i den genom århundraden framväxta stadsmiljön och samspelet mellan vattnet och stadens höjder är en oundgänglig del i det som gör Stockholm vacker och trivsamt. Även kommande generationer förtjänar att kunna njuta av stenstadens siluett med de dominerande kyrktornen och några få högre byggnader. Stockholms vatten och grönska hör till de mest älskade värdena hos dem som bor i staden. Det ska vi vara rädda om. Kulturmiljöerna har en stark ställning i många stockholmares medvetande och bidrar starkt till stadens attraktivitet.

Stockholm har många vackra, välplanerade och uppskattade villa- och radhusområden. Dessa områden utgör en mycket viktig del av stadens attraktivitet. Både som gröna, lummiga lungor och som boende med andra värden än i stenstaden. Varje komplettering med ny bebyggelse och förtätning i trädgårdsstaden måste därför noga bedömas utifrån en rad olika faktorer, inte minst hur de arkitektoniska värdena i omgivande bebyggelse påverkas och hur det nya huset påverkar områdets karaktär.

Byggindustriernas klimatpåverkan är något som ofta underskattas. Vi vill att stadens stadsplanering i allt högre grad tar byggnaders klimatpåverkan både under byggnation och livstid i beaktande. Att bygga med massivträ som material har visat sig bidra till ca 40 procent mindre klimatpåverkan och bidrar i sin produktion till att absorbera koldioxid. Vi vill att staden planerar för fler hus byggda med trä.

Vattnet och de naturliga höjdskillnaderna utgör en stor del av stadens själ. Utblickarna över de historiska delarna av staden får inte byggas för. Med god arkitektonisk utformning vill vi bygga högt där det passar och fungerar, men vi måste samtidigt inse att det varken är effektivt, lämpligt eller önskvärt överallt. Vi anser därför att Stockholms byggnadsordning och Arkitektur Stockholm ska få en högre status i kommande Översiktsplan än i förslaget.

Att bygga stad är i högsta grad en kvalitetsfråga. Förutom att utveckla staden och investera i framtiden kan nyproduktionen användas som verktyg för att korrigera tidigare misstag. Används den på fel sätt skapar vi istället nya. En genomtänkt stadsutvecklingsstrategi möter därför det ständigt ökande behovet av bostäder, arbetsplatser och infrastruktur samtidigt som den alltid har för ögonen behovet av att vi bygger en långsiktigt hållbar, levande, attraktiv och trivsamt stad. Risken är annars att vi bygger miljöer som i framtiden kan visa sig vara både oattraktiva, ineffektiva, otrygga och oekonomiska. Det gynnar ingen, allra minst stockholmarna. Detta måste även Översiktsplanen ta fasta på.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Översiktsplan för Stockholms stad antas
2. Översiktsplan för Stockholms stad – Promenadstaden (Dnr 311-2636/2009) utgår som styrdokument i och med antagandet av Översiktsplan för Stockholms stad

Stockholm den 7 februari 2018

På kommunstyrelsens vägnar:
KARIN WANNGÅRD

Jan Valeskog

Ulrika Gunnarsson

Reservation anfördes av Anna König Jerlmyr, Joakim Larsson, Cecilia Brinck, Dennis Wedin och Johanna Sjö (alla M) med hänvisning till Moderaternas reservation i borgarrådsberedningen.

Reservation anfördes av Lotta Edholm (L) med hänvisning Liberalernas reservation i borgarrådsberedningen.

Ersättaryttrande gjordes av Karin Ernlund (C) enligt följande.

Hade vi haft yrkanderätt hade vi yrkat på att delvis bifalla borgarrådets förslag till beslut och därutöver anfört:

Ett växande Stockholm ställer krav på att vi bygger staden på ett hållbart sätt. Byggnader, transporter och systemlösningar ska utformas så att de minskar klimatbelastningen. Arbetet med miljöstadsdelar och hårda krav på energieffektivitet i nybyggnation ska ingå som centrala delar när staden utvecklas. Genom att förtäta befintliga stadsdelar på redan hårdgjorda ytor, bygga högt och dra nytta av existerande infrastruktur kan vi spara grönytor. Översiktsplanen saknar innehåll om hur höga hus och tät bebyggelse effektivt kan spara grönområden och möjliggöra för nya grönområden att anläggas. De beslut och de byggnader vi bygger idag ska gälla under väldigt många år. Då är det viktigt att vi gör rätt från början, och vi ser att den täta staden har många fördelar. Dels blir staden mer levande om den byggs för korta avstånd med levande bottenvåningar, dels blir den mer klimatsmart. Den täta staden kräver helt enkelt mindre energiåtgång och färre resor.

En minskad personbilstrafik kommer att krävas för en transporteffektiv samhällsutveckling. Vi har respekt för att många är beroende av bil och att trafik kan bidra till stadens liv och puls, men det ska alltid finnas attraktiva alternativ. Åtgärder som kraftigt kan bidra till minskningar av biltrafiken är hållbar stadsplanering genom förtätning, ökad funktionsblandad bebyggelse och förbättrad gång-, cykel-, och kollektivtrafik. Detta kommer att ställa hårda krav på att staden och regionen vågar utföra samhällsplanering och system med inriktning att gynna gång-, cykel- och kollektivtrafik framför biltrafik.

Förslaget till en ny översiktsplan för Stockholm har en bra inriktning. Mycket av det som omnämns är frågor som Centerpartiet länge drivit. Inte minst i delarna som pekar ut vikten att bygga staden inifrån och ut med fokus på tät, varierad bebyggelse i kollektivtrafiknära lägen - stadsbyggnadsprinciper vi står bakom. Vi skulle dock önska en ännu tydligare inriktning vad gäller att hålla hög exploateringsgrad i kollektivtrafiknära lägen.

För att vi ska kunna fortsätta att utveckla staden krävs kraftfulla mål för bostadsbyggandet, och att vi bygger med blandade upplåtelseformer så att människor ges ökade möjligheter att välja var och hur de vill bo. Även om dagens byggtakt är förhållandevis hög blir nya bostäder dyra bostäder. Samtidigt som vi ser ett rekordstort utbud av nybyggda bostäder riskerar stora grupper, inte minst nyanlända, att få mycket svårt att skaffa bostad när kommunala anvisningsbostäder löper ut. Huvudproblemet är att den traditionella svenska modellen, med generella bostadslösningar, inte fungerar för kapitalsvaga hushåll. Därtill har den rödgröna regeringens återinförande av subventioner till bostadsbyggande liten eller ingen påverkan på bostadsförsörjningen, i synnerhet inte i Stockholm. Detta är viktiga aspekter för hur väl en översiktsplanering kan fungera i praktiken och behöver utvecklas i framtida planering. Ur ett företagsperspektiv är inte minst hyresrätten som initial boendeform en viktig fråga för många. Bland annat vittnar start-ups och andra växande företag som vill etablera sig i Stockholmsregionen om hur bostadsbristen gör det svårt för dem att expandera. Det som primärt efterfrågas är små hyresrätter för nyanställda som efter några år i företaget sedan avser köpa ett boende. Även kollektivboenden är något som efterfrågas. Större

bostadsutvecklingsprojekt bör även innefatta en andel ägarlägenheter, för att erbjuda företag och deras anställda fler alternativ. En annan väsentlig del i detta handlar om tillgången till lokaler med rimliga hyresnivåer så att små och nya företag ges rätt förutsättningar att anställa och växa. I detta avseende behöver översiktsplanen förtydliga och stärka skrivningar om stadens renodlade företagsområden samt behovet av kommunalteknisk verksamhet.

Glädjande är att översiktsplanen driver på för fler omvandlingar av trafikleder till stadsgator och stadsboulevarder. Vi anser att en utredning kring planering och exploatering av lämpliga trafikleder bör ske snarast inklusive fler överdäckningar av trafikleder. Detta som ett sätt att bygga ihop staden. Därutöver vill vi att stadens bortglömda rum ska kunna utvecklas med nya och tillgängliga rekreationsytor som blir till gagn för såväl stockholmarna som stadens publika gestaltning. Åtgärder som också kan få önskvärda effekter på möjligheten att välja bort bilen när alternativa förbindelser bättre knyter samman stadsdelarna med varandra.

Framtidens stad måste kunna utmana de normer och bestämmelser som tagits fram för att bygga en gles stad. Fortfarande är det lättare att med dagens lagstiftning bygga en 1960-talsstad än en stad som motsvarar våra behov. Vi måste bryta med den ohållbara stadsplaneringen från mitten av förra seklet, och som bidragit till dagens segregerade samhälle. I en modern stadsmiljö är boendet sammanlänkat med jobb eller studier, näringsliv och nöjen. Det är olika funktioner i människors liv, men lika viktiga delar i den infrastruktur som ligger till grund för en välfungerande stad.

Stadens grönområden och parker ska kvalitetssäkras och utvecklas, nya parker och träd ska anläggas som en naturlig del av stadsutvecklingsområden. Grönskan och vattnet ska utnyttjas för att förbättra stadsklimatet och mildra konsekvenserna av klimatförändringar. Genom att använda stadens taklandskap på ett bättre och mer effektivt sätt än vi många gånger gör idag får vi åtminstone mervärden på tre olika sätt. Taklandskapen och kvarterens gestaltning blir mer intressanta och dynamiska, vi får sammantaget mer plats för socialt umgänge och för barnen att leka på samtidigt som vi får plats för mer grönska i staden, och vi får ökade möjligheter till närproducerade råvaror.

Stockholm behöver fler arbetsplatser. Nya jobb och företag behöver växa fram i hela staden. När vi planerar för ett växande Stockholm är det i högsta grad väsentligt att samtidigt skapa fler arbetsplatser. Detta är särskilt prioriterat där det idag råder ett underskott av arbetsplatser, i synnerhet i Söderort. Sett till staden som helhet måste det i den fysiska planeringen även ingå att värna företagsområden, och i det fall något av dessa behöver tas i anspråk bör nya platser pekats ut i dialog med berörda företag.

Områden som har betydande naturvärden ska skyddas från exploatering som riskerar att göra oåterkalleliga ingrepp i unika och värdefulla miljöer. Kommunalt instiftade naturreservat är ett sätt att skydda värdefull natur. Centerpartiet ser positivt på att staden instiftar naturreservat men anser samtidigt att kommunen själv ska kunna ompröva sådana beslut. Det är inte rimligt att kommuner kan instifta naturreservat de sedan inte kan påverka.

Ersätтарыttrande gjordes av Erik Slottner (KD) med hänvisning till Moderaternas reservation i borgarrådsberedningen.

Remissammanställning

Ärendet

Enligt plan- och bygglagen ska en översiktsplan ange inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön. Planen ska ge vägledning för beslut om användningen av mark- och vattenområden och för hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras. I översiktsplanen ska kommunen även visa hur den avser att tillgodose riksintressen.

Översiktsplanen ska ge vägledning för beslut om detaljplanering, planbesked, bygglov och andra tillståndsprövningar. Översiktsplanen är inte juridiskt bindande. Den juridiskt bindande regleringen av markens användning och av bebyggelsen i kommunen sker genom detaljplanen. I vissa fall kan detta också ske genom områdesbestämmelser.

Översiktsplanen har arbetats fram i bred dialog med stadens övriga aktörer och allmänhet. Även marknadsaktörer har bidragit med sin kunskap, särskilt avseende planens genomförandeperspektiv.

Förslaget till ny översiktsplan för Stockholms stad innehåller fem kapitel: Inledning, Mål för stadsbyggandet, Utbyggnadsstrategi och genomförande, Allmänna intressen samt Lokala utvecklingsmöjligheter.

Inledningen beskriver översiktsplanens funktion och förhållandet till andra styrdokument. Här beskrivs också utgångspunkter och utmaningar för planens innehåll, såsom globala utmaningar, den starka befolkningstillväxten, hur Stockholms konkurrenskraft ska vidareutvecklas, klimatutmaningen och socioekonomiska skillnader mellan stadsdelar.

I kapitlet ”Mål för stadsbyggandet” beskrivs fyra stadsbyggnadsmål: En växande stad, En sammanhängande stad, God offentlig miljö samt En klimatsmart och tålig stad. Stadsbyggnadsmålen är avsedda att fungera som stöd i planering och stadsbyggande, och styra mot stadens vision.

Kapitlet ”Utbyggnadsstrategi och genomförande” beskriver hur staden ska prioritera sina insatser för att uppfylla stadsbyggnadsmålen och för att möta bostadsbehoven på kort och lång sikt. Utbyggnadsstrategin har fyra delar:

- Använd den centrala stadens attraktionskraft
- Rikta satsningar till fokusområden och samband
- Möjliggör värdeskapande kompletteringar
- Tillvarata långsiktigt stadsutvecklingspotential

I kapitlet föreslås följande fyra fokusområden: Farsta, Kista-Järva, Hagsätra-Rågsved och Skärholmen, och kopplade till dessa identifieras ett tiotal prioriterade strategiska samband. Syftet är att skapa genomförandekraft i stadsbyggandet genom att peka ut fokusområden i form av hela stadsdelsområden men också i form av stråk och samband som bättre kopplar samman staden. Till dessa platser föreslås att stadens investeringar och planeringsresurser riktas för att få igång ett mer omfattande bostadsbyggande och stadsutveckling än vad som är möjligt med nuvarande marknadsförutsättningar. Marknadens aktörer ges därmed långsiktiga förutsättningar att bidra till stadens utveckling. Avsikten är att fortlöpande genomföra riktade satsningar mot ytterligare fokusområden och samband.

Genomförandet av översiktsplanen ska leda till att möjligheter tillvaratas och att nya värden tillskapas i staden. För att möjliggöra detta behöver stadsbyggandet vara långsiktigt hållbart vilket sker genom bland annat samverkan mellan den fysiska planeringen, en aktiv markpolitik och stadens styrsystem.

I kapitlet ”Allmänna intressen” beskrivs viktiga sakfrågor för stadens fortsatta utveckling och förslag till planeringsinriktningar under rubrikerna: Bostadsförsörjning, En socialt sammanhållen stad, Näringsliv och kompetensförsörjning, Kulturmiljö i en växande stad, Arkitektur och gestaltning, Trafik och mobilitet, Grön och vattennära stad, Kulturliv, idrott och rekreation, Klimat, miljö, hälsa och säkerhet samt Teknisk försörjning.

I det avslutande kapitlet ”Lokala utvecklingsmöjligheter” beskrivs utifrån översiktsplanens stadsbyggnadsmål vilka utvecklingsmöjligheter som finns i stadens 14 stadsdelsområden. Beskrivningarna utgår från analyser gjorda inom stadsbyggnadsnämndens områdesplanering, samt behov och utvecklingsmöjligheter som identifierats av stadsdelsnämnder och andra nämnder, exempelvis i lokala utvecklingsprogram, idrottsplanering och den samordnade grundskoleplaneringen SAMS. I varje stadsdelsområde redovisas även berörda riksintressen vilka beskrivs i översiktsplanens riksintressebilaga. Även områden där stadsmuseet identifierat att det finns särskilt höga kulturhistoriska värden redovisas.

Till ärendet hör också bilagorna:

- Riksintressen enligt miljöbalken
- Konsekvensbeskrivning
- Särskilt utlåtande

- Remissammanställning, del 1 (Statliga myndigheter, regionala myndigheter och förbund, grannkommuner, kommunala nämnder, råd och bolag)
- Remissammanställning, del 2 (Företag, föreningar, grupper och privatpersoner)

Ett särskilt dokument med Riktlinjer för bostadsförsörjning har tagits fram och behandlats i en egen process. Riktlinjer för bostadsförsörjning antogs av kommunfullmäktige i juni 2017 och utgör underlag för översiktsplanens allmänna intresse om bostadsförsörjning. Det följer av att Boverket förtydligt att riktlinjerna ska finnas i ett eget dokument och utgöra underlag för stadens översiktliga planering. Tidigare var riktlinjerna en integrerad del av översiktsplanen.

Stadsbyggnadsnämnden

Stadsbyggnadsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 23 november 2017 att

1. godkänna särskilt utlåtande (utställningsutlåtande) om Stockholms översiktsplan.
2. godkänna förslaget till ny översiktsplan för Stockholm med nedanstående ändringar och översänder det till kommunfullmäktige för antagande.
3. på sida 84 stryks: ”och ger förutsättningar för en positiv utveckling av regionen” på sida 87 i meningen ”En viktig del i stadsbyggandet är att förbättra parker och natur med mer kvaliteter och bättre tillgänglighet samt att skapa [stärkta gröna samband] och nya parker i rätt lägen i enlighet med riktlinjerna i Grönare Stockholm” läggs ”stärkta gröna samband” till.
4. att omedelbart justera paragrafen.

Reservation anfördes av Joakim Larsson m.fl. (alla M) och Erik Slottner (KD), *bilaga 1*.

Reservation anfördes av Björn Ljung (L), *bilaga 1*.

Stadsbyggnadskontorets tjänsteutlåtande daterat den 13 november 2017 har i huvudsak följande lydelse.

Bakgrund

Enligt plan- och bygglagen ska kommunfullmäktige under varje mandatperiod ta ställning till om kommunens översiktsplan är aktuell. Promenadstaden – översiktsplan för Stockholm, antogs av kommunfullmäktige i mars 2010 och vann laga kraft april 2012. Översiktsplanen är det styrdokument där staden anger inriktningen för bebyggelseutveckling och användning av mark och vatten. Översiktsplanen tydliggör hur stadens fysiska utveckling bidrar till att uppnå visionen om ett Stockholm för alla. Planen täcker in både sakfrågor, så kallade allmänna intressen, och långsiktiga målsättningar för stadens utveckling. Översiktsplanen redovisar utvecklingsmöjligheter och vilka värden som bör värnas och utvecklas.

Som underlag för en aktualitetsprövning gjordes under 2013-2014 en omfattande uppföljning av översiktsplanen som involverade flera av stadens förvaltningar och bolag samt ett antal regionala aktörer och grannkommuner. Resultatet av uppföljningen sammanställdes i rapporten Fokus Promenadstaden. Rapporten utgjorde underlag för stadsbyggnadsnämndens och kommunfullmäktiges ställningstaganden om översiktsplanens aktualitet.

Kommunfullmäktige beslutade 25 maj 2015 att förklara översiktsplanen aktuell, samt att ge stadsbyggnadskontoret i uppdrag att påbörja arbetet med att uppdatera översiktsplanen. Översiktsplanen ska spegla omvärldsutvecklingen, Stockholms stads nya inriktnings- och verksamhetsmål samt de tillväxtutmaningar som Stockholm står inför. Stadens budget och Vision 2040 anger riktning och mål. Översiktsplanen utgör underlag för prioriteringarna i stadens årliga budget med tillhörande investeringsstrategi.

I aktualitetsärendet beskrevs arbetets utgångspunkter. Det framhölls att översiktsplanen ska utgöra en viktig grund för att säkerställa stadens långsiktiga bostadsmål, att arbetet ska utgå från ett helhetsperspektiv för att uppnå en tät och hållbar stad, samt att genomförandeperspektiven ska tydliggöras så att stadens långsiktiga investeringsbehov kan säkras. När ny bebyggelse planeras ska övriga funktioner, som skolor, idrottsytor, arbetsplatser och lokaler för service, kultur och föreningsliv, vara en självklar del av den grundläggande planeringen. Översiktsplanen ska även visa hur den kan bidra till att främja ett socialt hållbart Stockholm, en mer sammanhållen stad och bidra till att minska segregationen. Ett förstärkt barn- och jämställdhetsperspektiv ska tydliggöras och utvecklas i planeringen. Samrådet om översiktsplanen ska ha en tydlig förankring i den lokala demokratin och Stockholmare ska inkluderas tidigt i processen.

Process

Framtagandet av översiktsplanen har drivits i projektform där en styrgrupp med representanter från flera förvaltningar varit beslutande i det löpande arbetet. En politisk referensgrupp, med representanter från samtliga politiska partier i stadsbyggnadsnämnden, har varit engagerad i syfte att följa processen.

Samverkan inom Stockholms stad och bred dialog med stadens övriga aktörer samt allmänhet har varit högt prioriterat under hela processen. Det är många som aktivt bidragit till framtagandet av översiktsplanen som nu är föremål för beslut. Även marknadsaktörer har bidragit med sin kunskap, särskilt avseende översiktsplanens genomförandeperspektiv. Dialogen kring stadens framtida stadsutveckling har förts under hela processen, främst under samråd men även under utställning. Intresset för översiktsplanen har varit stort och på förfrågan har kontoret i olika sammanhang presenterat översiktsplanen vid de tillfällen det varit möjligt.

Ett särskilt dokument med riktlinjer för bostadsförsörjning har tagits fram och behandlats i en egen process. Riktlinjer för bostadsförsörjningen 2017–2020 antogs av kommunfullmäktige i juni 2017. Riktlinjerna utgör ett underlag för översiktsplanens allmänna intresse om bostadsförsörjning.

Samråd

Under samrådet, 10 november 2016 till 10 januari 2017, genomfördes en rad aktiviteter med målet att nå så många målgrupper som möjligt. En samrådsturné i alla 14 stadsdelsområden, under två dagar på respektive plats, genomfördes. Samrådsturnén väckte stort intresse bland allmänheten, uppskattningsvis besökte 12 000 personer olika aktiviteter under dessa dagar. Därutöver arrangerades remissseminarier och pressträff. Information och materialet fanns också tillgängligt på stadens bibliotek, via annonsering på kulturtavlor samt, webb och sociala medier. Ett digitalt verktyg användes för insamling av synpunkter via webbplatsen.

Att bygga staden tillsammans med dess invånare oavsett ålder ökar den ömsesidiga förståelsen. Därför genomfördes, parallellt med det ordinarie samrådet, ett omfattande barn- och ungdomssamråd. Riktade satsningar genomfördes för att nå denna målgrupp och resultatet finns sammanställt i en rapport.

Information om samrådet skickades ut enligt sändlista till remissinstanser, föreningar, företag, organisationer samt ett urval av organisationer i civilsamhället. Under samrådet inkom cirka 1 550 yttranden och synpunkter, varav nio från statliga myndigheter och bolag, två från regionala organ, 14 från grannkommuner, 38 från nämnder, råd och bolag inom staden, 116 från företag, föreningar, skolklasser och andra grupper samt närmare 1 400 från privatpersoner. Av de cirka 1 550 handlingarna var det cirka 860 diarieförda yttranden och cirka 675 synpunkter via dialogverktyget från personer som inte önskade få sina synpunkter diarieförda som formella yttranden.

Med anledning av de synpunkter som framfördes under samrådet har flera frågor utvecklats vidare: slutsatser från sociala hållbarhetskommissionen, bostadsförsörjning, kulturmiljö-, arkitektur- och gestaltungsfrågor, klimat- och vattenperspektiv, allmänna intressen, lokala utvecklingsmöjligheter, karta över stadsutvecklingsmöjligheter och generellt har översiktsplanen blivit mer preciserad och vägledande.

Utställning

Utställning av översiktsplanen genomfördes under 30 juni 2017 till 3 september 2017. Utställningen kungjordes i Tekniska nämndhuset, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet den 29 juni. Utställningsförslaget fanns också tillgängligt i Tekniska nämndhuset samt i Stockholmsrummet i Kulturhuset under dess öppettider. Utställningen inleddes med en återkoppling till stockholmarna om vad som framkommit under samrådet via annons i Mitt-i-tidningarna. Tre remisseminarier anordnades, ett för statliga organ samt två tillfällen för regionala aktörer, grannkommuner och internt inom staden. Muntliga presentationer av förslaget har genomförts för politiska nämnder och andra grupper som efterfrågat detta. Öppet hus arrangerades vid två tillfällen för allmänheten i Stockholmsrummet under Kulturveckan. Utställningen påannonserades också via annons i tidningar, webb och sociala medier. Stadens webbplats har varit och är fortsatt den huvudsakliga informationskällan under hela processen.

Information om utställningen skickades ut enligt sändlista till remissinstanser, föreningar, företag, organisationer samt ett urval av organisationer i civilsamhället. Under utställningen inkom totalt 152 yttranden, varav två från statliga myndigheter, två från regionala myndigheter och förbund, 10 från grannkommuner, 23 från kommunala nämnder, bolag och råd inom staden, 18 från företag, 21 från föreningar och andra grupper samt närmare 76 yttranden från privatpersoner.

Ny översiktsplan för Stockholms stad

Kommunfullmäktige beslutade 25 maj 2015 att förklara översiktsplanen aktuell, samt att ge stadsbyggnadskontoret i uppdrag att uppdatera översiktsplanen. Översiktsplanen ska spegla omvärldsutvecklingen, Stockholms stads nya inriktnings- och verksamhetsmål samt de tillväxtutmaningar som Stockholm står inför. Nedan sammanfattas översiktsplanens innehåll enligt planens kapitelindelning och upplägg. Därtill finns också en karta som beskriver stadsutvecklingsmöjligheterna i hela staden.

Översiktsplanens inledning beskriver planens funktion och hur den förhåller sig till andra styrdokument. Här beskrivs också de utgångspunkter som ligger till grund för översiktsplanens övriga innehåll. Utgångspunkter som till exempel globala utmaningar, den starka befolkningstillväxten, klimatutmaningen och socioekonomiska skillnader mellan stadsdelar.

Mål för stadsbyggandet

I detta kapitel beskrivs de fyra stadsbyggnadsmålen för stadsbyggandet. Målen beskriver vilken stadsmiljö och stadsstruktur som eftersträvas. Målen har en tydlig koppling till stadens vision och hållbarhetsmål och ska fungera som stöd i all planering och stadsbyggande.

- En växande stad

- En sammanhängande stad
- God offentlig miljö
- En klimatsmart och tålig stad

Utbyggnadsstrategi och genomförande

För att uppfylla stadsbyggnadsmålen och för att möta bostads-behovet på kort och lång sikt behövs en tydlig utbyggnadsstrategi. Strategins fyra delar ska styra stadsutvecklingen mot stadens vision. Utbyggnadsstrategins fyra delar:

- Använd den centrala stadens attraktionskraft
- Rikta satsningar till fokusområden och samband
- Möjliggör värdeskapande kompletteringar
- Tillvarata långsiktig stadsutvecklingspotential

Genomförandedelen beskriver Stockholms stads verktyg för genomförande av översiktsplanens intentioner. Budget och investeringsstrategi styr så att stadens investeringar nämnder samordnas, vilket kan möjliggöra synergieffekter på de områden och platser som pekats ut i översiktsplanen som särskilt angelägna att satsa på. I genomförandedelen beskrivs också vikten av kontinuerlig samverkan med stad, region, myndigheter och organisationer samt även vikten av allmänhetens delaktighet och dialog.

Allmänna intressen

Ett antal viktiga sakfrågor för stadens fortsatta utveckling beskrivs i kapitlet om allmänna intressen. I en växande storstad som Stockholm, där stadsbyggandet är komplext är avvägningar mellan olika intressen en stor utmaning. I kapitlet finns även planeringsinriktningar. Dessa ska fungera som stöd i den efterföljande planeringen. Översiktsplanen behandlar de allmänna intressen som Stockholms stad ser som mest angelägna att uppmärksamma:

- Bostadsförsörjning
- En socialt sammanhållen stad
- Näringsliv och kompetensförsörjning
- Kulturmiljö i en växande stad
- Arkitektur och gestaltning
- Trafik och mobilitet
- Grön och vattennära stad
- Kulturliv, idrott och rekreation
- Klimat, miljö, hälsa och säkerhet
- Teknisk försörjning

Lokala utvecklingsmöjligheter

Detta kapitel beskriver, utifrån översiktsplanens stadsbyggnadsmål, vilka utvecklingsmöjligheter som finns i respektive stadsdel. Stadsdelarna är grupperade efter Stockholms stads 14 stadsdelsnämndsområden.

Stadens förvaltningar har bidragit till att identifiera olika behov och utvecklingsmöjligheter, till exempel idrotts- och skolbehov samt de behov och möjligheter som framkommit i stadsdelsnämndernas lokala utvecklingsplaner. För att uppnå målet om en sammanhängande stad ligger stort fokus på olika samband, inom och mellan stadsdelsområdena och till grannkommuner. Inom varje område beskrivs dels prioriterade strategiska samband och dels ekologiska samband av regional och kommunal betydelse. Levande lokala centrum och andra mötesplatser är centrala för att uppnå levande stadsmiljöer och en social hållbarhet. En koppling mellan bebyggelse och transportsystemet är angeläget för en fungerande stad. I varje stadsdelsområde redovisas även olika typer av berörda riksintressen vilka närmare beskrivs i översiktsplanens riksintressebilaga. Dessutom redovisas områden där Stadsmuseet har identifierat att det finns särskilt höga kulturhistoriska värden. De lokala stadsutvecklingsmöjligheterna redovisas förutom i text även i kartor.

Riksintressen

I översiktsplanens bilaga om riksintressen redovisar staden hur värdena i riksintresseområdena ska tillgodoses. En fördjupad redovisning görs av hur staden avser tillgodose riksintressen för kulturmiljövärden.

Konsekvensbeskrivning

Översiktsplaner anses ha betydande miljöpåverkan och därför måste det enligt Miljöbalken 6 kap. 11 § göras en miljöbedömning som ska mynna ut i en miljökonsekvensbeskrivning. Miljöbedömningen har i översiktsplanarbetet utvidgats till en hållbarhetsbedömning.

Sammantaget bedöms översiktsplanens påverkan på rumsliga strukturer vara positiv och till stöd för de målsättningar som formulerats. Med sitt breda anslag bedöms översiktsplanen vara en bra grund för att kunna bidra till hållbar utveckling med människans behov i centrum.

Kontorets synpunkter

De justeringar, kompletteringar och mindre förändringar som föreslås redovisas i särskilt utlåtande. Nedan redogörs de viktigaste synpunkterna och förändringarna som kontoret föreslår.

Inkomna synpunkter under utställning

Sammanfattningsvis berör de inkomna yttrandena en lång rad tematiska och geografiska områden, vilket framgår av det bilagda särskilda utlåtandet. Flertalet remissinstanser är positiva till översiktsplanen. Många är nöjda med utvecklingen av innehållet till utställningsförslaget och anser att de fått sina synpunkter tillgodosedda.

Flera aktörer uttrycker en önskan om att det regionala perspektivet ytterligare stärks. Flera grannkommuner ser gärna fler mellankommunala kopplingar. Vikten

av gods- och logistikfrågor i den växande staden har lyfts. Konceptet om urbana stråk har tagits emot väl men flera yttranden betonar vikten av kollektivtrafikens framkomlighet, samplanering, farligt gods etc. Flertalet stadsdelsnämnder uppskattar utvecklingen av de lokala utvecklingsmöjligheterna men önskar att kartorna förstoras och förtydligas. Konflikten mellan stadsutveckling och hamn/sjöfart lyfts liksom att verksamhetsområden som föreslås kvarstå behöver säkras och utvecklas. Flera föreningar, grupper och många privatpersoner kräver att Årstaskogen ska bevaras.

Föreslagna förändringar till godkännandehandling

Utifrån de synpunkter som framförts under utställningen har framförallt följande föranlett ändringar till godkännandehandlingen:

Länsstyrelsen i Stockholms läns granskningsyttrande, se underrubrik
Länsstyrelsen granskningsyttrande.

Förändringar som förtydliganden, mindre justeringar, ny kunskap har gjorts för att materialet ska vara aktuellt, som till exempel ny statistik

Utveckling av konsekvensbeskrivningen avseende beskrivningen av nollalternativet samt förtydligande av översiktsplanens konsekvenser.

Därutöver har stadsbyggnadsnämndens beslut i samband med ställningstagande inför utställning föranlett följande ändringar till godkännandehandlingen: hur Stockholm har möjlighet att minska sin klimatpåverkan har tydliggjorts, lokala rekreativa och ekologiska värden är tydliggjorda i de lokala utvecklingsmöjligheterna, förtydligande av utvecklingsmöjligheter i kollektivtrafknära villaområden med hänsyn till kulturvärden, förtydligat att det är trafikarbetet som ska minskas samt ökat fokus på förstärkt barn-, jämställdhets- och funktionsnedsättningsperspektiv har utvecklats ytterligare. Även äldreperspektivet som inte omnämndes i stadsbyggnadsnämndens beslut har utvecklats.

Länsstyrelsens granskningsyttrande

Länsstyrelsen i Stockholms län har lämnat ett granskningsyttrande på översiktsplanens utställningsförslag. Enligt plan- och bygglagen, (PBL) ska det bland annat framgå av yttrandet om staten har något att erinra mot översiktsplanen beträffande hur riksintressen tillgodoses, mellankommunal samordning eller om bebyggelsen blir olämplig med hänsyn till människors hälsa och säkerhet, risk för olyckor och översvämning.

Länsstyrelsen har vissa synpunkter på redovisningen av riksintressena samt hälso- och riskfrågor. De anser att översiktsplaneförslaget inte tillgodoser riksintressen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken gällande riksintressen för kommunikation och energianläggningar samt för kulturmiljövården. De menar också att då översiktsplaneförslaget inte tydliggör strategisk vägledning kring hållbar stadsutveckling avseende hälso- och riskfrågor, som buller, farligt gods och markföröreningar, kan den också innebära olägenheter för människors hälsa och säkerhet.

Generellt vill Länsstyrelsen ha en mer detaljerad beskrivning av hur olika riksintressen ska tillgodoses. Kontoret kommer inte fullt ut att kunna möta Länsstyrelsens krav med anledning av översiktsplanens övergripande nivå och strategiska karaktär. Nedan sammanfattas de viktigaste ställningstagandena och förändringarna i frågor där stat och stad i olika grad har olika uppfattning.

Loudden

Stadens viljeinriktning för avveckling av drivmedelsrelaterad verksamhet kvarstår för att ge plats för stadsutveckling. Staden markanvisade 2017 för drivmedelsdepå, beredskap och bunkerändamål, i Energihamnen. Planarbete föreslås påbörjas i december 2017. Staden understryker vikten av regional och nationell samverkan för att få till stånd en långsiktig lösning för den regionala drivmedelsförsörjningen.

Bromma flygplats

Staden fortsätter att pröva ny bebyggelses lämplighet vid planläggning inom områden med ekvivalent flygbullernivå (FBN) på över 55 dBA i varje enskilt fall.

Vatten

Staden avgör markens lämplighet för bebyggelse – prövning i varje enskilt fall utifrån platspecifika förutsättningar. Vid byggande utmed Mälaren räknar staden med de positiva effekterna av Slussens ombyggnad. För Saltsjön är stadens generella princip att lägsta vattenstånd för översvämningsskydd för sammanhållen bebyggelse och samhällsviktiga funktioner ska läggas på en nivå på cirka +2,25 meter i RH2000. Länsstyrelsen rekommenderar + 2,7 meter, vilket baseras på ett 200-årsperspektiv, stadens på ett 100-årsperspektiv. Tidsperspektiv längre än 100 år förutsätter samlad bedömning avseende skyddsåtgärder samt ett större, mer regionalt samhällsperspektiv.

Riksintresse kulturmiljö

Stadsbyggnadskontoret har förtydligat vägledningen om kulturvärdena i det modernistiska City. Staden vidhåller samtidigt att en utveckling av City är både önskvärd och möjlig. Den efterföljande processen i program och detaljplan är viktig. I den efterföljande planeringen analyseras hur kulturmiljön påverkas av föreslagna förändringar och dess påverkan på stadssiluetten. Kontoret arbetar parallellt med Program för City.

Samhällsrisk

Stadsbyggnadskontoret konstaterar att det finns olika intressen och åsikter kopplade till värdering av samhällsrisk i stadsutvecklingsprojekt. Kontoret vidhåller att kvantitativa kriterier för samhällsrisk inte ska vara avgörande vid lämplighetsprövning och att fler nyttor och värden än riskreduktion måste inbegripas i värdering av lämpligheten i ett stadsutvecklingsprojekt.

Kontorets bedömning är att Länsstyrelsens synpunkter och förslag till stor del handlar om att precisera åtgärder i den efterföljande planeringen. I vissa fall handlar det om förtydliganden och önskemål om att lyfta fram ytterligare planeringsunderlag vilket också skett i godkännandehandlingen. Dessa ändringar påverkar inte planförslaget i stort utan är mer av redaktionell karaktär. För genomgång av hur samtliga synpunkter kommenterats hänvisas till det särskilda utlåtandet. Länsstyrelsens synpunkter har till stora delar tillgodosetts.

Rullande översiktsplanering, implementering och fortsättningsuppdrag

Efter antagande av översiktsplanen börjar arbetet med implementering. Syftet är att förankra och säkra ett genomförande av översiktsplanen och att planens intentioner bärs vidare i den efterföljande planeringen, efterlevs och förverkligas.

Översiktsplanens intentioner ska ligga till grund för kontorets och stadens arbete med områdesplanering, och den efterföljande planeringen i detaljplaner och bygglov. I områdesplaneringen ska det finnas en övergripande idé om gestaltning och utformning för att åstadkomma urbana miljöer och offentliga rum baserat på ett områdes förutsättningar och identitet. Beslut om att påbörja detaljplanläggning ska prövas mot översiktsplanens fyra stadsbyggnadsmål samt uppfylla kriterierna i någon av utbyggnadsstrategins fyra delar.

Genomförandet av översiktsplanen kräver god samverkan och dialog i kommande arbete för att kunna ge de bästa förutsättningarna för dess genomslag.

Med det tätare stadslandskapet som översiktsplanen innebär, i kombination med en ökad befolkningens mängd, mål om fossilbränslefrihet och minskat trafikarbete, finns det flera frågor kopplat till strategisk trafik- och mobilitetsplanering som kräver fortsatt arbete. Det är angeläget inom områden som kollektivtrafik, gång och cykel, godstransporter och i föreslagna urbana stråk. Utvecklingen innebär också större tryck på uppskattade villamiljöer i staden där ett strategiskt grepp och medvetet förhållningssätt krävs för att säkra utveckling och bevarande. Även de lokala centrumbildningarnas förutsättningar och utvecklingsmöjligheter behöver förstärkas. I stadens förslag till budget för år 2018 ges kontoret uppdrag att leda eller medverka i flera angelägna uppdrag med tydlig koppling till översiktsplaneringen. Kontoret bedömer därför att inga nya fortsättningsuppdrag inom ramen för den rullande översiktsplaneringen, utöver de som föreslagits i budget 2018, är aktuella i dagsläget.

Det är viktigt att de företag som finns i stadens renodlade verksamhetsområden kan utvecklas och därför avser kontoret att i samarbete med Stockholm Business Region och andra förvaltningar fördjupa kunskaperna om dessa företags behov och förutsättningar för framtida utveckling.

Med en växande stad följer också ökad bygglogistik och ledningsutbyggnad. Det är viktigt att staden arbetar med dessa frågor på ett strategiskt sätt för att fortsatt säkra utbyggnadstakten i de utpekade stadsutvecklingsområdena.

Fortsatt process

Ett godkännande i stadsbyggnadsnämnden möjliggör en politisk behandling i kommunfullmäktige. Enligt tidsplanen beräknas ett antagande till första delen av kvartal 1 2018.

Översiktsplanen kommer efter antagande av kommunfullmäktige att finnas i tryckt format. I samband med framtagande av tryckoriginal kommer kontoret göra vissa redaktionella ändringar med anledning av den kommande beslutsprocessen som datumhänvisningar och kommunfullmäktiges protokoll.

Beslut om en ny översiktsplan

Stadsbyggnadskontoret anser att översiktsplanen stämmer väl överens med kommunfullmäktiges inriktningsbeslut för uppdatering av den nu gällande översiktsplanen, Promenadstaden – Översiktsplan för Stockholm.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 15 januari 2018 har i huvudsak följande lydelse.

År 2040 beräknas Stockholms stads befolkning uppgå till närmare 1,3 miljoner personer. Inom ramen för stadens budgetprocess har beslutats att stadens långsiktiga mål för bostadsbygget är 140 000 nya bostäder 2010-2030. På kortare sikt finns två kompletterande etappmål: 40 000 bostäder 2014-2020 och 80 000 bostäder 2014-2025. De höga bostadsmålen med tillhörande behov av samhällsservice är en utmaning som samtidigt innebär en unik möjlighet att påverka befintliga bebyggelsestrukturer och främja en hållbar utveckling för staden som helhet.

Stadsledningskontoret anser att förslaget till ny översiktsplan är väl genomarbetat och brett förankrat, både internt i staden, med externa aktörer, och med stockholmarna. Stadsledningskontoret har deltagit i framtagandet av förslaget bland annat genom deltagande i referensgrupper.

Kommunfullmäktige angav i samband med beslutet om av nuvarande översiktsplans aktualitet att ett antal frågor särskilt skulle belysas i arbetet att uppdatera översiktsplanen:

- hur den kan bidra till att minska segregationen och främja ett socialt hållbart och sammanhållet Stockholm
- hur ett förstärkt barnperspektiv och jämställdhetsperspektiv tydliggörs och utvecklas i planeringen

- förtydligande av genomförandeaspekterna för stadsutvecklingsstrategierna
- förtydligande av översiktsplanens möjlighet att säkerställa det långsiktiga bostadsbehovet
- samt att samrådet om översiktsplanen ska ha en tydlig förankring i den lokala demokratin.

Kommunfullmäktige angav vid aktualitetsprövningen också att dokumenten Gröna promenadstaden och Arkitektur Stockholm, som stadsbyggnadsnämnden tagit fram som tematiska tillägg till översiktsplanen Promenadstaden, skulle inarbetas i en uppdatering av planen. Stadsledningskontoret konstaterar att så skett, och att dessa dokument därför bör upphöra gälla.

Av kommunfullmäktiges budget för 2016 framgår att stadsbyggnadsnämnden ska revidera översiktsplanen och att strategier för grönstrukturer ska arbetas in i planen. En uppdaterad översiktsplan ska vidare tydliggöra hur stadsplaneringen kan bidra till att minska segregationen, främja ett socialt hållbart Stockholm och en mer sammanhållen stad. Ett tydligare barn- och jämställdhetsperspektiv ska utvecklas. Översiktsplanen ska formulera strategier utifrån den växande stadens utmaningar och belysa hur en växande stad kan kombinera ett högt bostadsbyggande med ett strategiskt arbete som säkerställer en uthållig stad.

Stadsledningskontoret anser att det föreliggande förslaget ligger i linje med de mål som formulerats av kommunfullmäktige. Översiktsplanen tydliggör arbetet avseende grönstrukturer och förslaget har en hög ambition i att konkretisera hur stadsbyggandet ska bidra till en socialt sammanhållen stad. De stadsutvecklingsstrategier som formulerats har på ett väl avvägt sätt baserats på stadens målsättningar och långsiktiga vision samt på rådande och prognosticerade marknadsförhållanden.

Stadsutvecklingsstrategierna, Använd den centrala stadens attraktionskraft, Rikta satsningar till fokusområden och samband, Möjliggör värdeskapande kompletteringar samt Tillvarata långsiktigt stadsutvecklingspotential har sammantaget stora möjligheter att utgöra en långsiktigt hållbar utbyggnadsstrategi för Stockholms stad. Detta förutsätter dock att gemensamma prioriteringar och en samlad produktionsplanering samt att utbyggnad av samhällsservice sker i enlighet med stadens investeringsstrategi med en ekonomiskt hållbar balans mellan lönsamma och icke lönsamma projekt och god utgiftskontroll. Därmed ställs stora krav på framsynt planering och prioriteringar i genomförandeskedet av översiktsplanen.

Översiktsplanen ska ligga till grund för beslut om genomförande av utbyggnaden av Stockholm, och det kan konstateras att det är många aktörer, såväl privata som offentliga, som kommer att bidra till Stockholms utveckling.

Stadsledningskontoret anser att kapitlet Lokala utvecklingsmöjligheter innebär en mer konkret och tydligare redovisning och analys av de lokala behoven jämfört med tidigare, vilket bland annat ger förutsättningar för fler privata aktörer att

förutse och bidra till ett ökat ansvarstagande för Stockholms utveckling, såväl utifrån bostadsmål som ur ett socialt, miljömässigt som ekonomiskt perspektiv. Samtidigt är det viktigt att betona att de lokala analyserna redovisar en rad möjligheter som behöver prövas i efterföljande planering samt att de lokala förutsättningarna kan ändras utan att det innebär att översiktsplanen ska anses vara inaktuell.

Höga volymmål för bostadsbyggandet med tillhörande service förutsätter effektiva och transparenta planprocesser. Det gäller inte minst i relationen till statliga och regionala intressen. Stadsledningskontoret konstaterar att riksintressesystemet stundtals inneburit en hämsko på bostadsbyggandet, när detaljplaner stoppats i sent skede. Det är därför positivt att bilagan om riksintressen enligt miljöbalken utvecklats, och att stadens förhållningsätt och avsikter när det gäller att tillgodose riksintressena förtydligats.

Stadsledningskontoret konstaterar att Länsstyrelsen i Stockholm i sitt granskningsyttrande till utställningsförslaget lämnat synpunkter på redovisningen av riksintressena samt hälso- och riskfrågor. Synpunkterna har till stora delar tillgodosetts i det föreliggande förslaget. På några områden har staten och staden olika uppfattning. Dessa ställningstaganden sammanfattas i stadsbyggnadskontorets tjänsteutlåtande och rör: Loudden, Bromma flygplats, vattennivåer, riksintresse kulturmiljö och samhällsrisk.

Stadsledningskontoret vill också framhålla stadens behov av ett nära samarbete med berörda parter inom totalförsvarsplaneringen för att skapa bra förutsättningar för en utvecklad stad samtidigt som staden kan upprätthålla tillfredsställande skydd och funktionalitet, såväl i fred som i krig. Detta är ett perspektiv som kan och bör utvecklas i stadens strategiska planering och i kommande översiktsplaner.

Styrning och uppföljning

Stadsledningskontoret anser att översiktsplanen genom sin vägledande funktion för den fysiska planeringen har en särställning bland stadens strategiska dokument vad gäller stadsutvecklingsfrågor. Översiktsplanen ska samspela med stadens budget och ge de fysiska förutsättningarna för en utveckling mot stadens vision ”Vision 2040 - Ett Stockholm för alla”. Inom en rad politikområden lyfter man på framför allt statlig nivå fram kommunernas översiktsplaner som ett viktigt verktyg att nå en långsiktig hållbar utveckling.

Stadsledningskontoret anser att översiktsplanen har goda förutsättningar att utgöra ett starkt och mycket viktigt styr- och planeringsinstrument i staden, och vill betona vikten av kontinuerlig styrning och uppföljning. Stadsledningskontoret förutsätter därför att stadsbyggnadsnämnden och övriga berörda nämnder säkerställer en adekvat styrning och uppföljning av översiktsplanens genomförande, gällande såväl stadsbyggnadsmål, genomförandestrategier som planeringsinriktningar, i verksamhetsplaneringen. Stadsledningskontoret vill betona vikten av en kontinuerlig uppföljning utöver den aktualitetsprövning som ska göras minst en gång per mandatperiod.

Styrning mot stadens vision

Översiktsplanen ska ge de fysiska förutsättningarna för en utveckling mot inriktningsmålen i stadens vision. Stadsledningskontoret anser att förslaget till ny översiktsplan stödjer en utveckling i visionens riktning.

Ett Stockholm som håller samman

Enligt Vision 2040 ska Stockholm ha en bra skola för alla, god välfärd som ger jämlika livschanser, ett rikt utbud av idrott, kultur och fritid och vara en levande stad där alla kan bo.

Ett bärande tema i stadens vision är att utjämna skillnader mellan stadens delar. Kommunfullmäktige beslutade i budget för 2015 att inrätta Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm med uppdraget att analysera skillnader i livsvillkor i Stockholm och lämna förslag till åtgärder för en jämlik och socialt hållbar stad.

Stadens översiktsplanering och markpolitik är frågor som har belysts i hållbarhetskommisionens fördjupningsrapporter, vilka utarbetats i nära samverkan med berörda nämnder, inte minst stadsbyggnadsnämnden. Stadsledningskontoret kan konstatera att resultatet av hållbarhetskommisionens arbete har omhändertagits i förslaget till ny översiktsplan.

För att stärka förutsättningarna i genomförandet av stadsbyggandet för en stad som håller samman är en av strategierna i översiktsplanen är att rikta satsningar till fokusområden och samband. I översiktsplanen föreslås fyra fokusområden: Skärholmen, Hagsätra-Rågsved, Farsta och Järva.

De tio prioriterade strategiska samband som pekas ut i förslaget till ny översiktsplan och som sammanlänkar socioekonomiskt starkare och svagare områden ska enligt stadsledningskontorets uppfattning ha central betydelse i stadens arbete för ett sammanhängande och socialt sammanhållet Stockholm. Enligt budget 2018 ska exploateringsnämnden under året prioritera omkring fem av sambanden. Stadsledningskontoret konstaterar att nämnden i sin verksamhetsplan för 2018 redovisar tre av dessa: Fagersjö-Farsta, Bredäng-Målarhöjden och Rinkeby-Tensta-Bromsten-Solhem.

Stadsledningskontoret delar översiktsplanens bedömning att ett mer omfattande bostadsbyggande än vad som annars vore möjligt med nuvarande marknadsförutsättningar kan komma till stånd om stadens resurser fokuseras till ett fåtal fokusområden och strategiska samband. Översiktsplanen innebär en tydlig prioritering jämfört med nu gällande översiktsplan där nio tyngdpunkter pekas ut. Stadsledningskontoret vill betona vikten av styrning och uppföljning av dessa satsningar, för att säkerställa en långsiktigt hållbar balans mellan lönsamma och icke lönsamma projekt, vilket är en förutsättning för genomförandet av strategin. Det är också av stor vikt att tillvarata privata aktörers kunskaper och engagemang för att säkerställa marknadsperspektivet i planeringen.

Den strategiska styrningen av fokusområden är särskilt viktig, varför stadsledningskontoret förordar att särskilda styrgrupper med en stadsövergripande

så kallad programledning inrättas med ett uttalat ansvar för samordning av stadens insatser samt en tydlig styrning kring vilka effekter som ska uppnås. Kommunstyrelsen leder arbetet inom ramen för Fokus Skärholmen och för detta projekt har en sådan styrgrupp inrättats. Stadsledningskontoret anser att ansvaret för programledning av fokusområden kan variera, men kommunstyrelsen bör ansvara för att initiera kommande fokusprojekt samt att organisera styrningen av dessa.

Under stadsbyggnads målet En sammanhängande stad beskrivs möjligheten att utveckla överstora vägar till så kallade urbana stråk kantade av ny stadsbebyggelse, med fler tvärkopplingar, mer service, verksamheter och en bättre stadsmiljö. Stadsledningskontoret vill poängtera att de utpekade stråken har olika förutsättningar samt att flera av dessa stråk främst ska ses som en strategisk långsiktig markreserv, där utveckling av bostäder och verksamheter kan prövas framöver och specifikt för varje plats. Det primära vägnätets funktion gällande framkomlighet behöver värnas och säkerställas, framförallt gällande kollektivtrafik och nyttotrafik (inklusive farligt godstransporter).

Skola och välfärd

Att staden byggs i snabb takt innebär en utmaning för stadens planering och utbyggnad av samhällsfastigheter och lokaler för skolor, förskolor, äldreboenden, idrottsanläggningar med mera. I översiktsplanen beskrivs bland annat att många delar av staden behöver öka takten i utbyggnaden av förskolor och skolor.

Stadsbyggnadsnämndens ökade inslag av områdesplanering ska bidra till att säkerställa att planeringen sker med ett helhetsperspektiv, och att stadens behov av samhällsservice kommer in tidigt i planeringen. Stadsledningskontoret anser därför att formerna för områdesplaneringen bör utvecklas.

Under senare år har stadens samarbetsformer för att säkerställa att behovet av samhällsservice tillgodoses i planeringen utvecklats. Exempelvis har samordningen av grundskoleplaneringen formaliserats och systematiserats i stadens SAMS-arbete. Planeringsinriktningen för grundskoleförsörjningen har inarbetats i översiktsplanen i avsnittet Lokala utvecklingsmöjligheter. Denna utgör dock en ögonblicksbild då planeringsinriktningen uppdateras årligen. Mer detaljerade beskrivningar av behovet finns att tillgå i SAMS-rapporten. Denna kan därmed tjäna som ett årligen uppdaterat komplement till översiktsplanen.

Stadsledningskontoret kan vidare konstatera att fördjupade underlag kring behovet av äldreboendeplatser tas fram årligen i en äldreboendeplan. Under 2018 kommer en liknande modell för planeringen av LSS-bostäder att implementeras.

Stadsledningskontoret anser att det är angeläget att underlätta för de aktörer som vill vara med och bidra till stadens utveckling vad gäller offentlig service så som exempelvis skolor, förskolor, äldreboenden och bostäder för personer med funktionsnedsättning.

De rapporter och planer som staden tar fram i sin planering av samhällsservice enligt ovan bör tillgängliggöras för nämnda aktörer, exempelvis i samband med

kommunikation av översiktsplanen. Stadsbyggnadsnämnden bör ansvara för att detta sker.

Idrott, kultur och fritid

Stadsledningskontoret anser att översiktsplanen på övergripande nivå ger bra vägledning och kan fungera som styrande princip för den fysiska planeringen för stadens verksamheter inom kultur, idrott och fritid, och utgöra grund för prioriteringar av stadens investeringar.

I förslaget till ny översiktsplan beskrivs kulturlivet, idrott och rekreation som grundläggande för stadens liv och attraktivitet. Översiktsplanen konkretiserar arbetssätt som bidrar till en utveckling i visionens riktning och pekar liksom visionen på vikten av god samverkan mellan stadens förvaltningar och bolag och civilsamhällets aktörer, fastighetsägare och byggaktörer som bidrar till Stockholms utveckling.

Stadsledningskontoret konstaterar att enligt hållbarhetskommissionens fördjupningsrapporter föreligger skillnader i hälsa och välbefinnande mellan olika grupper av stockholmare och delar av staden. Bland stadens unga finns tydliga samband mellan bland annat fysisk aktivitet och livskvalitet och hälsa. Dessa slutsatser bör beaktas av berörda aktörer i genomförandet av översiktsplanen.

En levande stad där alla kan bo

Enligt Vision 2040 ska det i staden finnas en mångfald av attraktiva stadsmiljöer och ett brett utbud av bostäder. Stadsledningskontoret anser sammantaget att översiktsplanens planeringsinriktningar tillsammans med Riktlinjer för bostadsförsörjningen 2017-2020 som antogs av Stockholms kommunfullmäktige 12 juni 2017 stödjer uppfyllelsen av stadens vision.

Stadsledningskontoret bedömer att översiktsplanens planeringsinriktningar tillsammans med markanvändningskartan ger förutsättningarna att nå målet om 140 000 bostäder fram till år 2030. För att långsiktigt säkra en hög takt i bostadsbyggandet genom konjunkturcykler ska staden bedriva en aktiv produktionsplanering och eftersträva en blandning av större sammanhängande stadsutvecklingsområden och friliggande projekt.

Genomförandet av översiktsplanen ska säkerställas genom att i än högre grad samordna produktionsplaneringen av bostadsprojekt för berörda nämnder. I enlighet med kommunfullmäktiges budget 2018 ska produktionsplaneringen samrådats med kommunstyrelsen.

Målet om 140 000 bostäder till 2030, 80 000 bostäder till 2025 samt 40 000 bostäder till 2020 indikerar en byggtakt om cirka 7 000 bostäder per år och på sikt 8 000 bostäder per år.

Stadsledningskontoret konstaterar att årsmål för bostadsbyggandet och stadens planeringsberedskap fastställs årligen inom ramen för budgetprocessen.

Stadsledningskontoret anser vidare att en hög och jämn takt är önskvärd och

gynnsam både för branschen, invånarna och för stadens förvaltningar. Det långsiktiga målet om 140 000 till 2030 har också legat fast under en längre tid.

Utöver de kvantitativa målen är det av yttersta vikt att fler människor ges möjlighet att efterfråga bostäder både i det befintliga och tillkommande bostadsbeståndet. Projektet Stockholmshusen är en viktig del för att åstadkomma effektivt byggande och fler bostäder med rimliga boendekostnader. Ytterligare satsningar med detta syfte, bör ske i enlighet med översiktsplanens planeringsinriktningar både genom de allmännyttiga bostadsbolagen och genom privata aktörer. Stadsledningskontoret anser att översiktsplanen ger förutsättningarna för en variation av boendeformer och beskriver den lokala potentialen att tillskapa fler bostäder i hela Stockholm.

Ett klimatsmart Stockholm

Enligt Vision 2040 ska Stockholm vara ett föredöme för hållbart byggande och boende. Det ska vara enkelt att leva miljövänligt, transporter ska vara klimatsmarta, och staden ska ha en ren och vacker storstadsmiljö.

Stadsledningskontoret konstaterar att En klimatsmart och tålig stad utgör ett av fyra stadsbyggnads mål. Det stärker stadens styrning i visionens riktning och betonar att klimatutmaningen ska ses som en integrerad del av en hållbar stadsutveckling.

Det är särskilt viktigt att samordna bebyggelse och trafik för en långsiktigt transportsnål stad, vilket är avgörande för att klara klimatutmaningen.

En fossilbränslefri stad 2040 innebär en omfattande strukturomvandling där stadens fysiska utformning och funktioner måste skapa nödvändiga förutsättningar för att nå målet. En tät och sammanhållen stad skapar närhet och minskar behovet av transporter. Samtidigt underlättas utvecklingen av integrerade systemlösningar för uppvärmning, avfallshantering och lokal energiproduktion.

Klimatutmaningens lösningar kan även bidra till att skapa positiva synergieffekter och stärka stadsmiljöns kvaliteter genom minskat buller, bättre luftkvalitet och social hållbarhet. Förslaget till översiktsplan och Stadens strategi för fossilbränslefrihet 2040 betonar vikten av gemensamma insatser mellan staden och externa aktörer där det regionala perspektivet är särskilt viktigt.

Stadsledningskontoret vill särskilt påpeka att konsekvenserna av extrema väderhändelser och klimatrelaterade risker kan bli särskilt allvarliga i tät storstadsbebyggelse än i övriga delar. Osäkerheterna kring effekterna och konsekvenserna av klimätförändringarna är stora och staden ska därför kontinuerligt identifiera sårbarheter och ta med dessa som en planeringsförutsättning vilket lyfts fram i översiktsplanen. I den processen är det särskilt viktigt att identifiera skyddsvärda platser i den fysiska stadsmiljön men även samhällsviktiga funktioner såsom energi- och livsmedelsförsörjning.

Samtidigt som osäkerheterna är stora anser stadsledningskontoret att det är angeläget att sträva efter ett samarbete med andra aktörer och en platsspecifik helhetssyn kring acceptansnivåer och skyddsåtgärder för att bibehålla takten i den fortsatta stadsutvecklingen.

Stadsledningskontoret konstaterar att den grönstrukturplanering och de strategiska gröna samband som redovisas i översiktsplanen är väl avvägda i förhållande till behovet av ny bebyggelse. Tillsammans med Grönare Stockholm utgör översiktsplanen vägledning för planeringen av stadens parker och naturområden och underlag för prioritering av stadens gröna investeringar.

Stadsledningskontoret kan vidare konstatera att vad gäller hållbar markanvändning föreligger det vissa dubbleringar mellan översiktsplanen och gällande miljöprogram. I framtida miljöprogram bör översiktsplanen beaktas och gränssnitten mellan dessa styrdokument renodlas.

Ett ekonomiskt hållbart Stockholm

Enligt Vision 2040 ska Stockholm erbjuda unika möjligheter till arbete och det ska vara enkelt att utbilda sig genom hela livet. Stockholm ska vara en ledande kunskapsregion och världens smartaste stad som är ett självklart val för en mångfald av företag.

I översiktsplanen beskrivs ett tydligt nuläge och de utmaningar som finns för att skapa förutsättningar för bostäder, arbetsplatser och service i alla delar av staden. Behovet av lokaler, arbetskraft, universitet och högskolor samt jämnare fördelning av arbetsplatser i staden är exempel på områden som lyfts som planeringsinriktningar för stadens arbete med näringsliv och kompetensförsörjning. Stadsledningskontoret kan konstatera att översiktsplanen stämmer väl överens med visionens riktning.

Planeringen av arbetsplatser har särskild betydelse för utvecklingen av ytterstaden. I enlighet med kommunfullmäktiges budget för 2018 utgör översiktsplanen tillsammans med stadens investeringsstrategi den övergripande strategin för arbetsplatser.

Ett demokratiskt hållbart Stockholm

Enligt Vision 2040 ska Stockholm vara en livaktig demokrati i hela staden, fritt från diskriminering och en trygg och säker stad som är tillgänglig stad för alla.

Stadsledningskontoret bedömer att översiktsplanens stadsbyggnadsmål och planeringsinriktningar stämmer väl med kommunfullmäktiges mål för ett demokratiskt hållbart Stockholm. De ges även stöd av hållbarhetskommisionens fördjupningsrapporter. Exempelvis anges att en lokalt samordnad platsutveckling ska stärkas mellan stadens förvaltningar och bolag, näringsliv, civilsamhälle och akademi för att utveckla de sociala värdena i stadsmiljön, och att människors möjligheter till delaktighet och medskapande vid stadsutveckling ska öka.

Vidare anges att kunskapen om olika gruppers behov av trygghet, fysisk aktivitet, mötesplatser och kvalitativa utemiljöer ska vara en viktig utgångspunkt vid stadsutveckling och ligga till grund för fysiska åtgärder i stadsmiljön och att barns, ungas och äldres behov tillsammans med jämställdhets- och funktionsnedsettningsperspektiv särskilt ska beaktas. Utvecklade arbetssätt och

verktyg för att omhänderta barnperspektivet, social hållbarhet och jämställdhet är viktiga delar i såväl områdesplanering- som detaljplanarbetet.

Stadsledningskontoret konstaterar att stadsbyggnadsnämnden i framtagandet av översiktsplanen på ett flertal innovativa sätt tagit tillvara stockholmarnas synpunkter. Stadsledningskontoret anser därtill att det är positivt att stadsdelsnämndernas lokala utvecklingsprogram tagits in som underlag.

Genomförandeaspekter

Höga volymmål för bostadsbyggandet med målsättning att hälften av det som byggs ska vara hyresrätter, bostadsåtaganden i samband med tunnelbanans utbyggnad och satsningar på ökade investeringar i miljö, kunskap och välfärd ökar kraven på prioriteringar i investeringsverksamheten och kostnadsmedvetenhet i stadens investeringsprojekt. Investeringsstrategin anger att det ska vara en hållbar balans mellan lönsamma och icke lönsamma projekt. Lönsamheten i exploateringar är avgörande för hur många icke lönsamma projekt staden kommer att ha råd med då stadens finansiella resurser är begränsade.

Stadsledningskontoret ser positivt på det ökade fokus på genomförandeperspektivet som redovisas i översiktsplanen.

Stadsledningskontoret konstaterar samtidigt att stadsbyggnadsmålen och den redovisade utbyggnadsstrategin ställer mycket höga krav på en god projektekonomi för att även ta hänsyn till investeringsstrategins tema om ekonomisk hållbar balans mellan lönsamma och icke-lönsamma projekt.

De senare åren har präglats av en mycket god konjunktur med en värdeutveckling på marknaden, vilket underlättat satsningar som exempelvis Fokus Skärholmen och ökat förutsättningarna för en jämlik fördelning av resurser över staden. Långsiktigt kräver genomförandet av en ny översiktsplan stora krav på ekonomiska prioriteringar i stadens alla investeringsprojekt, vilket blir särskilt viktigt i en vikande konjunktur. Här har exploateringsnämnden och stadsbyggnadsnämnden i samråd med stadsledningskontoret ett särskilt ansvar att prioritera stadens utbyggnad och göra stadsövergripande avvägningar i ett större perspektiv och inte enbart utifrån de enskilda projekten.

Stadsledningskontoret bedömer att översiktsplanens mål för stadsbyggandet stödjer stadens verksamhetsmål med bäring på investeringar, men att det ställs stora krav på prioriteringar och utgiftskontroll. Investeringsstrategin anger att bostadsmålet och infrastruktur ska prioriteras högst med en tydlig inriktning att en långsiktig planering för investeringar i samhällsservice såsom utbildning, kultur och idrott följer den demografiska utvecklingen. Stadsledningskontoret konstaterar vidare att översiktsplanens utbyggnadsstrategi liksom investeringsstrategin anger att staden ska satsa på en tät och hållbar stad och att investeringar prioriteras i kollektivnära lägen.

Vidare stämmer många av översiktsplanens planeringsinriktningar väl med investeringsstrategin till exempel: varierat utbud av bostäder, upplåtelseformer och hustyper i hela Stockholm, prioritera arbetsplatser i söderort, stärka kulturlivet i

utsedda tyngdpunkter och stadsutvecklingsområden, och det sociala perspektivet ska stärkas i stadens centrala processer.

Stadsledningskontoret konstaterar att översiktsplanens utbyggnadsstrategi inte beskrivs utifrån ett finansieringsperspektiv. I beskrivning av hur översiktsplanen ska genomföras anges att den utgör underlag för prioriteringar av stadens årliga budget med stadens tillhörande investeringsstrategi. Stadsledningskontoret vill poängtera att stadens budget är överordnade alla andra styrdokument och att prioriteringar i stadsutvecklingen ska göras utifrån stadens budget med tillhörande investeringsstrategi med översiktsplanen som övergripande långsiktig inriktning.

Stadsledningskontoret avser att inom ramen för det löpande arbetet med stadens investeringsstrategi, SSIP och tillämpningsanvisningar för stadens investeringsverksamhet återkomma med konkretiseringar och förslag till systemanpassningar för att underlätta ekonomisk uppföljning av översiktsplanens genomförande genom investeringsstrategin.

Reservationer m.m.

Stadsbyggnadsnämnden

Reservation anfördes av Joakim Larsson m.fl. (alla M) och Erik Slottner (KD) enligt följande.

1. Att i huvudsak godkänna särskilt utlåtande (utställningsutlåtande) om Stockholms översiktsplan.
2. Att i huvudsak godkänna förslaget till ny översiktsplan för Stockholm och översända det till kommunfullmäktige för antagande, i enlighet med anförandetexten nedan.
3. Att omedelbart justera paragrafen.
4. Att därutöver anföra följande:

Stockholm växer snabbare än någonsin och en fortsatt hög byggtakt är nödvändigt för att människor ska kunna bosätta sig i Stockholm och för en bättre tillväxt. För att vi ska kunna fortsätta att utveckla staden krävs alltså kraftfulla mål för bostadsbyggandet, och att vi bygger med blandade upplåtelseformer så att människor ges ökade möjligheter att välja var och hur de vill bo.

När Alliansen presenterade Promenadstaden år 2010 introducerade den en tydlig vision om att utveckla och bygga vidare på de kvaliteter som den täta, trygga och miljövänliga staden ger. De beslut och de byggnader vi bygger idag ska gälla under väldigt många år. Då är det viktigt att vi gör rätt från början, och vi ser att den täta staden har många fördelar. Dels blir staden mer levande om den byggs för korta avstånd med levande bottenvåningar, dels blir den mer klimatsmart. Den täta staden kräver helt enkelt mindre energiåtgång och färre resor.

När Stockholm växer är det viktigt att bygga klokt. Många människor som söker sig till Stockholm föredrar att bo i stadsmiljö, gärna i stenstadens kvartersmiljö. Genom en ökad täthet på lämpliga platser kan också mer av stadens grönska sparas. Framtidens stad måste därför utmana de normer och bestämmelser som tagits fram för att bygga en gles stad. Fortfarande är det lättare att med dagens lagstiftning bygga en 1960-talsstad än en stad som motsvarar våra behov. De gamla idéerna finns kvar som frusen ideologi trots att få står för den öppet. Att bygga en modern och hållbar stad som också värnar grönska och kulturvärden ska vara vägledande för den framtida utvecklingen.

Vi måste bryta med den ohållbara stadsplaneringen från mitten av förra seklet, och som bidragit till dagens segregerade samhälle. I en modern stadsmiljö är boendet sammanlänkat med jobb eller studier, näringsliv och nöjen. Det är olika funktioner i människors liv, men lika viktiga delar i den infrastruktur som ligger till grund för en välfungerande stad.

Skiljelinjen går mellan en planeringssyn som önskar lägga människornas liv till rätta genom totalplanering och offentligt ägande och en syn som ser stadsplaneringen som enkla gemensamma regler i marknadsekonomi. Utgångspunkten måste vara att gator och torg ägs av staden medan byggnader i huvudsak ägs privat. Här har staden med sitt stora markinnehav en viktig roll i markanvisningsskedet och i planprocessen. Mindre fastigheter ger både fler aktörer, också privatpersoner, med spridd ägarbild, ett varierat intryck och en diversifierad arkitektur. Ett gott exempel på denna typ av planering är det pågående projektet i kvarteret Persikan på östra Södermalm.

Den blandning av funktioner som kännetecknar den moderna och hållbara staden bidrar också till en levande, trygg och integrerad miljö med tätare stadsrum och kvalitet i parker och torg. Stadens gaturum ska ge förutsättningar för det myllrande stadsliv som förknippas med en storstad som Stockholm. I såväl inner- som ytterstaden ska bottenvåningarna kunna innehålla butiker, kaféer, restauranger, kulturverksamheter och andra serviceinrättningar med kontor och bostäder på de övre våningarna.

Samtidigt får vi inte upprepa misstagen från miljonprogrammet. Arkitekturen behöver bli mer varierad för att undvika monotona och sterila miljöer, och vi måste slå vakt om Stockholms byggnadstradition där äldre värdefull bebyggelse kompletterats med högkvalitativ spännande ny bebyggelse från varje tidsepok. Den klassiska arkitekturen kan med fördel tjäna som föredöme med variation i färg, gestaltning och form. Med balkong mot gata som huvudregel bidrar vi också till att skapa mer trivsamma boendemiljöer och ett tryggare gaturum. Arkitektoniska kvaliteter måste säkerställas tidigt i processen och medborgare bör i högre utsträckning få säga sitt vad det gäller gestaltungsfrågor. Därmed kan staden utvecklas beaktande av de kulturhistoriska värdena och behovet av förnyelse. Gammal industrimark i centrala lägen kan omvandlas till attraktiva stadsdelar som binder samman staden.

En annan konfliktlinje gäller de fysiska gränserna mellan det som är gemensamt och det som är enskilt. Ju tydligare gränser, desto bättre fungerar stadslivet. Exempelvis ger slutna kvarter tydliga gaturum och välanvända gårdar. Öppna bebyggelsemönster där det är otydligt var gränsen går mellan privat och offentligt ger ofta resultatet att ingen använder gårdarna; de uppfattas för privata av allmänheten och för allmänna av de närboende.

Stockholmsregionen har utrymme både för stadsbebyggelse och mer småskaliga områden. Gemensamt är att de miljöer som skapas ska vara attraktiva, genomtänkta och välkomna samspel mellan människor. Det behöver inte byggas stad överallt, men i de kommuner och områden där det görs ska det byggas en god stadsmiljö. Hela Stockholms län är också en sammanlänkad region för arbets- och bostadsmarknaden. Därför är det också viktigt hur infrastrukturen mellan de olika bostäder som byggs och de arbetsplatser som finns i regionen ser ut.

Vi vill att stadens bortglömda rum utvecklas med nya och tillgängliga rekreationsytor som blir till gagn för såväl stockholmarna som stadens publika gestaltning, värden som är omistliga. Mer resurser kan komma att behöva läggas på att utveckla befintliga, och skapa nya, gröna värden när Stockholm växer. I detta

avseende bör även fler möjligheter till överdäckningar av vägar ses över. Båda dessa gröna och urbana åtgärder skulle rimligen få mycket önskvärda effekter på möjligheten att välja bort bilen när alternativa förbindelser bättre knyter samman de växande stadsdelarna med varandra.

Att knyta samman stadsdelar med varandra måste vara ett av de viktigaste målen med stadsutvecklingen och bostadsbyggandet. Barriärer mellan stadsdelar kan bestå av både vägar, järnvägar och grönområden. Vad som kan se grönt och trivsamt ut på en karta kan i verkligheten skapa barriärer och otrygghet. Att bygga i vissa delar av ett grönområde kan i vissa fall göra att stadsdelar binds samman och att människor till fots eller cykel kan röra sig emellan utan att känna otrygghet. Detta kan i sin tur leda till att flöden skapas som gynnar social hållbarhet och ökar integrationen.

Gaturummet ska ge utrymme för flanerande stockholmare. Kollektivtrafik, cykel och gång ska prioriteras både av miljö- och framkomlighetsskäl. I en tät stad med en livfull stadsmiljö anpassad för människorna som vistas där är det av största vikt att bilarna samsas med övriga trafikslag. Vi har respekt för att många är beroende av bil och att trafik kan bidra till stadens liv och puls, men det ska alltid finnas attraktiva alternativ. Vi måste se till att en östlig förbindelse snarast kommer på plats, så att Stockholm får den nödvändiga ringleden. Det skulle också möjliggöra en tunnelförläggning av den del av Centralbron som hanterar biltrafiken, så att vi kan öppna upp Ridderholmskanalen och skapa ett attraktivt city med människorna i fokus.

Ett livskraftigt kultur- och nöjesliv är en viktig del i att skapa den dynamik som behövs för att nya stadsdelar ska etablera sig och växa ihop med andra delar av staden. Promenadstadens täta form ger ett gatuliv som skapar förutsättningar för nya kulturverksamheter att etablera sig och kunna växa. I en stad som byggs för större närhet är också förutsättningarna för en attraktiv kollektivtrafik gynnsamma.

Mångfalden är en del av storstaden, därför bör stadens alla delar präglas av en egen identitet och särprägel. Således måste det finnas en god blandning av olika upplåtelseformer och en variation inom bebyggelsen. Stadsplaneringen bör bidra till en bättre integration och en större trygghet i staden genom att länka samman olika stadsdelar, samtidigt som grönområden ska utvecklas så att fler stockholmare kan njuta av dem och nya parker ska skapas.

Vi ser att styrkan i Stockholms arbetsmarknad är bredden och mångfalden: små, medelstora och stora företag, forskare, entreprenörer, kreatörer och ingenjörer. Det ska vara enkelt att byta mellan olika arbeten och mellan arbete, utbildning och företagande. Stockholm behöver fler arbetsplatser. Nya jobb och företag behöver växa fram i hela staden. När vi planerar för ett växande Stockholm är det i högsta grad väsentligt att samtidigt skapa fler arbetsplatser. Detta är särskilt prioriterat där det idag råder ett underskott av arbetsplatser, i synnerhet i Söderort. Sett till staden som helhet måste det i den fysiska planeringen även ingå att värna företagsområden, och i det fall något av dessa behöver tas i anspråk bör nya platser pekas ut i dialog med berörda företag.

Ur ett företagsperspektiv är inte minst hyresrätten som initial boendeform en viktig fråga för många. Bland annat vittnar start-ups och andra växande företag som vill

etablera sig i Stockholmsregionen om hur bostadsbristen gör det svårt för dem att expandera. Det som primärt efterfrågas är små hyresrätter för nyanställda som efter några år i företaget sedan avser köpa ett boende. Även kollektivboenden är något som efterfrågas. Större bostadsutvecklingsprojekt bör även innefatta en andel ägarlägenheter, för att erbjuda företag och deras anställda fler alternativ. En annan väsentlig del i detta handlar om tillgången till lokaler med rimliga hyresnivåer så att små och nya företag ges rätt förutsättningar att anställa och växa.

För att klara den utvecklingen behöver Stockholm planeras för framtiden och lära av de misstag som begåtts tidigare. Vi bejakar och eftersträvar en utveckling av Stockholm med nya funktionsblandade stadsdelar där bostäder, verksamheter och olika trafikslag samsas. För att skapa så högkvalitativa stadsdelar som möjligt är det viktigt med en stadsmässig bebyggelse och att våga pröva den täta kvarterstaden även utanför innerstadens krans. Stockholm har inte råd med en gles bebyggelse i kollektivtrafiknära lägen eftersom behovet av bostäder är akut.

Stockholm är känt för sina gröna och blå värden. I stadsplaneringen ska det vara självklart att verka för ekologiska värden, att bygga klimatsmart och till en rimlig slutkostnad för de boende. Ett större invånarantal ökar trycket på stadens parker, grönområden och vattenspeglar. Därför är det viktigt att peka ut strategiskt viktiga naturområden och att hantera bebyggelse vid och på vatten varsamt. Stadens parker ska utvecklas med nya metoder för planering av grönområden. Nya parker och träd ska anläggas som en naturlig del av stadsutvecklingsområden. Befintliga parkers stora värde tillsammans med andra rekreationsytor ska bevaras.

Grönskan och vattnet ska utnyttjas för att förbättra stadsklimatet och mildra konsekvenserna av klimatförändringar. Särskilt i tätbebyggda stadsdelar är det viktigt att minska andelen hårdgjorda ytor och öka mängden grönska med fler träd, pocketparker, planteringar och gröna tak. Genom att använda stadens taklandskap på ett bättre och mer effektivt sätt än vi många gånger gör idag får vi åtminstone mervärden på tre olika sätt. Taklandskapen och kvarterens gestaltning blir mer intressanta och dynamiska, vi får sammantaget mer plats för socialt umgänge och för barnen att leka på samtidigt som vi får plats för mer grönska i staden, och vi får ökade möjligheter till närproducerade råvaror. Detta förhållningssätt är framförallt eftersträvansvärt i de täta stadsmiljöerna såsom city.

Vi tar fasta på att stockholmarna värdesätter kombinationen av en tät levande stad och grönområden av hög kvalitet. City lider än idag av de storskaliga trafiklösningar som genomfördes i modernismens namn under mitten av förra seklet. Dåtidens omfattande rivningar och betongkultur med brutala trafikleder mitt i city har skapat sår i staden. Betong och motorväg dominerar istället för Stockholms vattenlinje som skulle kunna framträda. Därför föreslår vi att den del av Centralbron som hanterar biltrafiken läggs ned i en tunnel, vilket skulle skapa ytor för nya bostäder längs Klara Strand frigörs och att Riddarholmskanalen åter kan öppnas upp.

Fler bostäder är en förutsättning för en fortsatt stark utveckling av Stockholm. Ett fortsatt högt bostadsbyggande måste vara en av stadens främsta prioriterade uppgifter. Stockholm kommer i framtiden behöva växa också vertikalt snarare än horisontellt på

grund av stigande efterfrågan på kontorslokaler från nya och expanderande företag, framförallt start-ups och kreativa näringar, och ännu större tryck på bostäder som drivs av befolkningstillväxt och ökade fastighetsvärden. Höga byggnader bör därför uppmuntras av staden i ”möjlighetsområden”, särskilt om de är arkitektoniskt tilltalande. Exempel på sådana fördelaktiga områden är Loudden och Kista. Men för att vi ska klara av detta krävs att vi är fler som hjälps i planprocessen.

De stora byggherrarna har egen kompetens och personal när det handlar om att arbeta med detaljplaner. Genom att tillåta byggherrar att själva ta fram detaljplaner, utifrån stadens översiktsplan och vision, skulle betydligt fler bostäder kunna planläggas snabbare. Dessa detaljplaner bör sedan i möjligaste mån delas på olika byggherrar, något vi vet att de större aktörerna också vill göra. En annan fördel med detta är att det ger stadens handläggare möjlighet att lägga mer fokus på områdesplaneringen, snarare än på enskilda detaljplaner.

Stockholm lider inte brist på mark att bygga på, däremot behöver mer av marken planläggas snabbare än idag för att möta det stora behov av bostäder och nödvändiga samhällsfunktioner som finns. Det är politikens och förvaltningarnas uppgift att dra upp riktlinjerna för den övergripande strukturen i staden - det vill säga vilka volymer som ska tillåtas i respektive del av staden samt hur gatunätet och samhällsservice ska se ut. Stadsdelar ska fortsätta att kompletteras och förtätas med mindre bostadsprojekt, men av ännu större vikt är att utvidga områdesplaneringen. Denna ska utgå ifrån principerna i Promenadstaden och möjligheterna för stadens olika stadsdelar som beskrivs i rapporten Bostadspotential i Stockholm. Planeringen kan därför med fördel utgå ifrån stadsbyggnadsnämndens befintliga organisation med planenheter uppdelade utifrån just stadsdelarna.

I grund och botten menar vi dock att Plan- och bygglagen fungerar relativt bra, men under relativt lång tid har vi tenderat att ge markanvisningar till byggherrar med utgångspunkt i vad de vill ha, istället för att planlägga mark utifrån stadens behov. Resultatet blir att översiktsplanens roll förminskas och processerna blir längre då fler detaljplaner överklagas. Istället bör Stockholm planläggas i större omfattning än idag, utifrån översiktsplaner och regionala utvecklingsplaner. Markanvisningar bör även i större utsträckning ske i ett senare skede, om möjligt helst efter att detaljplanen vunnit laga kraft. Detta förfarande skulle medföra en ökad ekonomisk trygghet och robusthet i planprocessen för såväl byggbolagen som staden. Samtidigt är det ett rimligt antagande att mark med lagakraftvunnen detaljplan får ett högre marknadsvärde än motsvarande mark som har en mångårig och kostsam planprocess framför sig.

Reservation anfördes av Björn Ljung (L) enligt följande.

Att delvis bifalla kontorets förslag, samt att därutöver anföra följande:

Förslaget till en ny Översiktsplan (ÖP) för Stockholm är i huvudsak väl utformat. Mycket av det som nämns i samrådsförslaget är frågor som Liberalerna och Alliansen

länge drivit. Med det sagt har vi ett antal synpunkter som vi anser att en ny Översiktsplan tydligare borde förhålla sig till.

Liberalerna är ett parti som tar ansvar för ett kraftfullt byggande i Stockholm, och det råder inga tvivel om att vi måste bygga mycket under en lång tid framöver, men om man vill bygga mycket måste man också bygga bra. Risken med att bygga väldigt många bostäder på en gång är nämligen att viktiga projekt slutar på ett stadsbyggnadsmässigt dåligt sätt. Ett exempel på detta är miljonprogrammets byggboom.

Liberalerna anser därför att det är viktigt att Stockholms fortsatta planering sker utefter en områdesplanering. Goda lokala områdesplaner, som noga analyserat det aktuella områdets landskapsmässiga och kulturhistoriska förutsättningar och som på ett strukturerat och inkluderande sätt tagit till sig lokalbefolkningens kunskap om att leva i området, ger rätt förutsättningar för en stadsutveckling som håller i minst hundra år. Områdesplaner är ett annat sätt att planera nybyggnation än de förtätningar som ofta skett utan en genomtänkt strategi i många av våra ytterstadsdelar. De utgör en god grund för att göra större, mindre detaljerade detaljplaner. Den största fördelen med områdesplanerna är att de ger goda förutsättningar för att planera in all samhällelig infrastruktur så som skolor, förskolor, äldreboende och idrottsytor i takt med att staden växer. Detta förutsätter att stadens nämnder och förvaltningar samarbetar på ett genomgripande sätt. Översiktsplanen behöver bli tydligare i vad som är prioriterat i de olika områdena. Till exempel genom att ange hur Arkitektur Stockholm och Stockholms byggnadsordning ska nyttjas i dessa områden. Ett konkret exempel på när ÖP behöver ge vägledning för stadsutvecklingen är i fallet av trädgårdsstädernas av/utveckling -som pågår utan någon genomtänkt strategi.

En attraktiv, spännande och levande stadsmiljö handlar inte om enskilda byggnader, utan om samspelet mellan alla de byggnaderna som tillsammans utgör staden. Stockholm ska växa genom att vi bygger vidare på det som fungerar – det som skapar en tät, levande, grön och attraktiv stad. Innerstadens täta kvartersstruktur ska kompletteras, bland annat med fler bostäder i cityområdet, och tillåtas att växa utanför tullarna. Ytterstaden områden behöver bli tätare och mer funktionsblandade för att därmed förbättra underlaget för kaféer, restauranger, andra kommersiella lokaler, samhällsservice samt utbyggd kollektivtrafik. Genom att bygga nytt med kvarterstrukturer i största möjliga mån, och med en genomtänkt planering kan ytterstaden förtätas på ett sätt som skapar många nya bostäder och arbetsplatser, samtidigt som ytterstadsområdenas karaktär och gröna värden beaktas.

I dag pendlar många från söderort och västerort till Norrort eller city där arbetsplatserna finns. En hållbar stadsutveckling innebär att fler attraktiva arbetsplatser, exempelvis i form av nya kontorsfastigheter, också måste skapas i de områden där sådana saknas samtidigt som det byggs fler bostäder. Ett sådant område skulle kunna vara Gullmarsplan-Globen där utrymme finns för både fler bostäder och arbetsplatser. Stockholms stad måste också fortsätta med att flytta ut förvaltningar och bolag till ytterstaden. En levande och välfungerande stad förutsätter att alla stadsdelar har en bra blandning av bostäder och arbetsplatser. Genom att flytta ut stadens

verksamheter minskar lokalkostnaderna och underlaget för service och verksamheter ökar i ytterstadens stadsdelar. Det blir också möjligt att omvandla tomställda kontorslokaler i innerstaden från de olika förvaltningarna till bostäder.

Stadens bostadsbyggande måste också planeras för att möta alla stockholmars olika behov. Stadens utveckling ska därför vägledas av målsättningen om en god blandning av upplåtelseformer i hela staden, inbegripandes hyresrätter, bostadsrätter, ägarlägenheter, studentbostäder, småhus, radhus och villor. Det betyder att staden i områden som domineras av bostadsrätter ska verka för att det byggs fler hyresrätter, och vice versa verka för att det i områden som domineras av hyresrätter byggs fler bostadsrätter. Vi ser en oroande utveckling till mer miljonprogramliknande strukturer, till exempel när Stockholmshus placeras i stora områden, som i Tensta, Östberga, Farsta/Larsboda och Solberga.

Att bygga en tätare stad borgar även för en hållbar stad. Genom att ha sina funktioner samlade kan staden göra ett rikt och varierat utbud tillgängligt för alla. Här finns bra underlag för kollektivtrafik, goda förutsättningar för hög energieffektivitet och dessutom tar man delvis redan använd mark i anspråk när man bygger nytt. När Stockholm växer kommer dock vissa grönområden behöva tas i anspråk för nya bostäder, arbetsplatser, service och infrastruktur. De gröna kilarna är viktiga för naturliv och stadens biologiska mångfald och måste tas i åtanke av översiktsplanen. Samtidigt får de inte hindra ansvarsfull och väl genomtänkt exploatering för nya bostäder nära grönområden. Dagens gröna struktur kommer att förändras, inte minst i ytterstaden. Det ställer höga krav på en genomtänkt planering och att man tar vara på möjligheter att utveckla och förbättra parker och naturområden, så att de kan möta framtidens behov. Stadens naturreservat ska respekteras.

Stadsutvecklingen och planeringen av kollektivtrafik måste vidare samverka i högre grad. När nya stadsutvecklingsområden byggs är det av stor vikt att staden tidigt involverar landstingets trafiknämnd, så att ny kollektivtrafik redan kan finnas på plats när människor flyttar in. Och när vi bygger i redan befintliga bostads- och arbetsområden är det av stor vikt att bebyggelsen, i högsta möjliga mån, lokaliseras till lägen med bra kollektivtrafik. Samarbetet mellan staden och landstinget bör därför både stärkas och utvecklas på detta område.

En tät stad förbättrar även förutsättningarna för den levande staden. En funktionsblandad bebyggelse med bostäder, arbetsplatser, handel och kultur ger en attraktiv stadsmiljö och befolkningstätheten ser till att verksamheterna går runt. Vad det gäller stadsmiljön måste ambitionen vara att skapa attraktiva och varierande boendemiljöer i hela staden, med närhet till torg, parker, levande gatustråk och samhällsservice.

Stockholm behöver också utvecklas till en mer sammankopplad stad. Idag isoleras framförallt ytterstadsområdena effektivt från varandra av breda trafikleder eller otillgängliga naturområden. Det måste bli enklare att röra sig mellan olika stadsdelar, vi måste därför förbättra framförallt gångstråk, cykelvägar och kollektivtrafikförbindelser mellan stadsdelarna. Fler stadsdelar bör även byggas ihop i syfte att öka tillgängligheten, tryggheten, den sociala integrationen, det naturliga flödet

och det ekonomiska utbytet mellan områdena. Exempel på stadsdelar som skulle passa bra för att byggas ihop är Rinkeby och Tensta. När områden växer samman erbjuds även möjligheterna till att skapa nya attraktiva stadsmiljöer och offentliga rum.

Med miljonprogramområdenas sovande struktur och brist på stadsgator följer en känsla av otrygghet när det blir mörkt. En belysningsstrategi måste finnas för att göra miljonprogramområdena mer säkra. Att bygga en tätare stad innebär också att Stockholm blir tryggare. Det är vidare viktigt med ett tydligt jämställdhetsperspektiv i stadens trygghetsarbete, inte minst när det gäller utomhusmiljön. Varken kvinnor eller män ska känna otrygghet eller rädsla för att utsättas för brott. Detta måste beaktas vid utformningen av våra gemensamma miljöer.

Staden behöver också bli bättre på att se till att även sådan infrastruktur som inte utgörs av gator, spår, bostäder, arbetsplatser och kommersiella lokaler byggs ut för att klara av framtida behov. Det rör sig exempelvis om ytor för spontanidrott, idrottshallar, bibliotek, förskolor, skolor, äldre- och LSS-boenden, samt parker. Vi kan inte enbart bygga bostäder, vi måste bygga stad. I dag fungerar inte planeringen av dessa funktioner, översiktsplanen måste därför bli mera konkret i dessa avseenden.

Stockholm är en av världens vackraste städer. Här finns unika värden i den genom århundraden framväxta stadsmiljön och samspelet mellan vattnet och stadens höjder är en oundgänglig del i det som gör Stockholm vacker och trivsamt. Även kommande generationer förtjänar att kunna njuta av stenstadens siluett med de dominerande kyrktornen och några få högre byggnader. Stockholms vatten och grönska hör till de mest älskade värdena hos dem som bor i staden. Det ska vi vara rädda om. Kulturmiljöerna har en stark ställning i många stockholmares medvetande och bidrar starkt till stadens attraktivitet.

Stockholm har många vackra, välplanerade och uppskattade villa- och radhusområden. Dessa områden utgör en mycket viktig del av stadens attraktivitet. Både som gröna, lummiga lungor och som boende med andra värden än i stenstaden. Varje komplettering med ny bebyggelse och förtätning i trädgårdsstaden måste därför noga bedömas utifrån en rad olika faktorer, inte minst hur de arkitektoniska värdena i omgivande bebyggelse påverkas och hur det nya huset påverkar områdets karaktär.

Byggindustriernas klimatpåverkan är något som ofta underskattas. Vi vill att stadens stadsplanering i allt högre grad tar byggnaders klimatpåverkan, både under byggnationen och under livstiden, i beaktande. Att bygga med trä som material har visat sig kunna bidra till ca 40 procent mindre klimatpåverkan och bidrar i sin produktion till att absorbera koldioxid. Vi vill att staden planerar för fler hus byggda med trä.

Vattnet och de naturliga höjdskillnaderna utgör en stor del av stadens själ. Utblickarna över de historiska delarna av staden får inte byggas för. Med god arkitektonisk utformning vill vi bygga högt där det passar och fungerar, men vi måste samtidigt inse att det varken är effektivt, lämpligt eller önskvärt överallt. Vi anser därför att Arkitektur Stockholm utvecklas till en regelrätt arkitekturpolicy för Stockholm, och att den får en högre status i översiktsplanen.

Att bygga stad är i högsta grad en kvalitetsfråga. Förutom att utveckla staden och investera i framtiden kan nyproduktionen användas som verktyg för att korrigera tidigare misstag. Används den på fel sätt skapar vi istället nya. En genomtänkt stadsutvecklingsstrategi möter därför det ständigt ökande behovet av bostäder, arbetsplatser och infrastruktur samtidigt som den alltid har för ögonen behovet av att vi bygger en långsiktigt hållbar, levande, attraktiv och trivsamt stad. Risken är annars att vi bygger miljöer som i framtiden kan visa sig vara både oattraktiva, ineffektiva, otrygga och oekonomiska. Det gynnar ingen, allra minst stockholmarna. Detta måste även Översiktsplanen ta fasta på.